

T.C.
GAZ ÜN VERS TES
SA LIK B L MLER ENST TÜSÜ
BEDEN E T M VE SPOR ANAB L M DALI
SPOR YÖNET M B L MLER PROGRAMI

**SPOR E T M VEREN L SELERDEK Ö RENC LER N K L K YAPILARININ
NCELENMES VE D ER L SELERDEK Ö RENC LER LE
KAR ILA TIRILMASI**

YÜKSEK L SANS TEZ

Serkan KURT PEK

Tez Danı manı
Yrd. Doç. Dr. Tekin ÇOLAKO LU

ANKARA
Ocak 2013

Ç NDEK LER

KABUL VE ONAY.....	i
Ç NDEK LER.....	ii
TABLolar	iv
KISALTMALAR	vii
ÖNSÖZ	viii
1.G R	1
2.GENEL B LG LER	3
2.1.Ki ilik Kavramının Do u u ve Tanımı	3
2.2.Ki ili i Olu turan Temel Faktörler	5
2.2.1.Kalıtımsal ve Bedensel Faktörler	5
2.2.2.Kültürel Faktörler	7
2.2.3.Aile Faktörü.....	8
2.2.4.Sosyal Faktörler.....	10
2.2.5.Çevresel Faktörler	11
2.2.6.Din Faktörü	12
2.2.7.Di er Faktörler	13
2.3.Ki ilik Tipleri.....	15
2.4.Ki ilik Özellikleri.....	18
2.5.Ki ilik Kuramlarına Genel Bir Bakı	21
2.5.1.Freud 'un Ki ilik Kuramı:.....	21
2.5.2.Jung'ın Ki ilik Kuramı	24
2.5.3.Adler'in Ki ilik Kuramı	25
2.5.4.Horney'in Ki ilik Kuramı	27
2.5.5.Erikson'un Ki ilik Kuramı	29
2.5.6.Eysenck'in Ki ilik Kuramı	31
2.6.Spor ve Ki ilik li kisi.....	34
2.7. Spor ve Ki ilik ile lgili Yapılan Bazı Çalı malar	37
2.7.1. Spor ve Ki ilik ile lgili Yapılan Bazı Yerel Çalı malar.....	37
2.7.2.Spor ve Ki ilik ile lgili Yapılan Bazı Yabancı Çalı malar	41

3. GEREÇ VE YÖNTEM	45
3.1. Ara tırma Modeli.....	45
3.2. Evren ve Örneklem	45
3.5. Veri Toplama Aracı	46
3.4. Verilerin Toplanması.....	46
3.5. Geçerlik ve Güvenilirlik	46
3.6. Verilerin Analizi	48
4. BULGULAR	50
5.TARTI MA	69
6. SONUÇ	78
7. ÖZET	80
8. SUMMARY	82
9.KAYNAKLAR	84
10. EKLER	94
10.1. Spor Lisesi Ö rencilerine Uygulanan Ölçek Formu	94
10.2. Normal Lise Ö rencilerine Uygulanan Ölçek Formu.....	96
11. ÖZGEÇM	98
12. TE EKKÜR	99

TABLÖLAR

- Tablo 1:** Ara tırma Grubunun Ö renim Gördükleri Lise ve Cinsiyetlerine Göre Ya Ortalamaları ve Standart Sapmaları..... 50
- Tablo 2:** Spor Lisesi Ö rencilerinin Spor Bran larına Ait Da ılımları..... 51
- Tablo 3:** Spor Lisesi Ö rencilerinin Millilik Durumlarına Ait Da ılımları... 51
- Tablo 4:** Psikotizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Lise de i kenine Göre Kar ıla tırılması 52
- Tablo 5:** Psikotizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Kız Ve Erkek Ö renciler Bakımından Lise De i kenine Göre Kar ıla tırılması..... 53
- Tablo 6:** Psikotizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesindeki Ö rencilerin Millilik De i kenine Göre Kar ıla tırılması..... 54
- Tablo 7:** Psikotizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesindeki Ö rencilerin, Spor Bran ı De i kenine Göre Kar ıla tırılması.... 55
- Tablo 8:** Psikotizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesindeki Ö rencilerin, Spor Ya ı De i kenine Göre Kar ıla tırılması..... 56
- Tablo 9:** Nötizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Lise De i kenine Göre Kar ıla tırılması 57
- Tablo 10:** Nötizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Kız ve Erkek Ö renciler Bakımından Lise De i kenine Göre Kar ıla tırılması... 57
- Tablo 11:** Nötizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının, Spor Lisesindeki ö rencilerin Millilik De i kenine Göre Kar ıla tırılması..... 58

Tablo 12: Nörotisizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesindeki Ö rencilerin Spor Bran ı De i kenine Göre Kar ıla tırılması.....	59
Tablo 13: Nörotisizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesinde Ö renim Görenlerin Spor Ya larına Göre Kar ıla tırılması	60
Tablo 14: Dı a-dönüklük Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Lise De i kenine Göre Kar ıla tırılması.....	61
Tablo 15: Dı a-dönüklük Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Kız ve Erkek Ö renciler Bakımından Lise De i kenine Göre Kar ıla tırılması.....	62
Tablo 16: Dı a-dönüklük Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesindeki Ö rencilerin Millilik De i kenine Göre Kar ıla tırılması	62
Tablo 17: Dı a-dönüklük Alt Boyutu Puan Ortalamalarının, Spor Lisesindeki Ö rencilerin Spor Bran ı De i kenine Göre Kar ıla tırılması	63
Tablo 18: Dı a-dönüklük Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesindeki Ö rencilerin Spor Ya ı De i kenine Göre Kar ıla tırılması	64
Tablo 19: Yalan Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Liselere Göre Kar ıla tırılması	65
Tablo 20: Yalan Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Liseler Arası Cinsiyetlere Göre Kar ıla tırılması.....	65
Tablo 21: Yalan Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesinde Ö renim Görenlerin Millilik Durumuna Göre Kar ıla tırılması.....	66

- Tablo 22:** Yalan Alt Boyutu Puan Ortalamalarının, Spor Lisesindeki Örencilerin Spor Bran ı De i kenine Göre Kar ıla tırılması..... 67
- Tablo 23:** Yalan Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesindeki Örencilerin, Spor Ya ı De i kenine Göre Kar ıla tırılması..... 68

KISALTMALAR

- MEB** : Milli E itim Bakanlı ı
- TVF** : Türkiye Voleybol Federasyonu
- SPSS** : Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler
çin statistik Paketi)

ÖNSÖZ

İnsanın toplum kurallarına uygun olarak yaşayabilmesi, diğer insanlarla iyi ilişkiler kurabilmesi, dürüst davranabilmesi kısacası sağlıklı bir kişilik yapısına sahip olabilmesi, düşünce gelişiminin yanında, bedensel ve ruhsal gelişimine de bağlıdır. Bu da kuşkusuz spor ile gerçekleşir.

Bu kapsamda düşünüldüğümüzde eğitim-öğretime başlayan bireylerin birinci sınıftan itibaren sorumluluk kazanmalarına, toplum kurallarına uymalarına, kendilerini kontrol etmelerine ve güven duygusu kazanmalarına neden olan beden eğitimi ve spor önemli bir yere sahiptir.

Bu çalışmada spor eğitimi veren liselerdeki öğrencilerin kişilik yapılarının incelenerek diğer liselerdeki öğrencilerin kişilik yapılarıyla karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Serkan KURT PEK

Ocak 2013

1.G R

Günlük yaşamımızda en sık kullandığımız sözcüklerden birisi de ki iliktir. Tanınmış bir sporcudan söz edilirken, çok yetenekli oldu u kadar ki ilik sahibi bir insan oldu u ekinde sözler duymuşsunuzdur¹. “yi bir ki ili i var” denildi inde, sözü edilen ki iyi tanımasak bile, o kimsenin insanlarla iyi ili kiler kurabilen, dürüst bir ki i oldu unu dü ünürüz. “Çocuksu bir ki ili e sahip” sözleri bir yeti kin için kullanıldı nda, hareketli, ya nın gere i a ırba lı davranı ları pek göstermeyen bir kimse gözümüzde canlanır². Sözcük olarak ki ilik ba ka alanlarda da kullanılabilir. Örne in; modacılar, kıyafeti tamamlayıcı unsurlar olarak giysinin insana ki ilik kazandıracakını belirtirler. O halde ki ilik nedir?¹.

Ki ilik bireyin özel makyajı veya daha kuramsal olarak, insan tecrübelerini, ki inin hareket ve tepkilerini idare eden, nispeten dura an yapılar ve i lemlerdir³. Yine ki ilik bireyin tüm ilgi, tavır, yetenekleriyle di görünüşünün ve çevresine uyum biçiminin özelliklerini içeren bir kavramdır⁴. Bu bilgiler ı ında ki ili i, “ bireyin ya am biçimi ” olarak tanımlamak da mümkündür. Ancak bu ya am biçimi kavramı içinde ki inin arkadaşlık ili kileri, ki isel özellikleri ve zihinsel yönü de yer almaktadır. Bütün bu faktörleri esas alarak ki ili i, belirli bir bireyin zihinsel ve bedensel özelliklerinde görülen farklılıklar ve bu farklılıkların ki inin davranı ve dü üncelerine yansıyı biçimi olarak tanımlamamız mümkün olacaktır⁵.

Spor ise bireyin beden ve ruh sa lı nı geli tirmek, ki ili in olu umunu, karakter özelliklerinin geli imini sa lamak, bilgi, beceri ve yetenek kazandırarak çevreye uyumu kolayla tırmak amacıyla yapılan faaliyetler olarak tanımlanabilir⁶. Bir ba ka tanıma göre, ferdin tabii çevresini, be eri çevre haline getirirken elde etti i kabiliyetleri geli tiren,

belirli kurallar altında araçlı veya araçsız, ferden veya grupla, bo zaman veya tüm zamanının alacak ekilde meslekle tirerek yaptı ı, sosyalle tirici, ruh ve fizi i geli tiren, rekabetçi, dayanı macı ve kültürel bir kavram olarak ortaya konulmaktadır⁷.

Sporu bireyin fiziksel ve psikolojik yönden sa lı ını geli tiren faaliyetler bütünü olarak dü ündü ümüzde, sporun fiziki yapılarımız ile etkile im halinde oldu unu kolaylıkla söyleyebiliriz. Fiziki yapılarımız belli ki ilik özelliklerimizi belirlemez, ancak ba kalarının bize davranma eklini, ba kalarıyla ili kilerimizin türünü ve aradı ımız ya da kaçındı ımız durum türlerini etkileyerek ki iliklerimizi ekillendirebilir. Örne in, kısa boylu ve tıknaz bir kız, balerin, manken, yıldız ya da basketbol oyuncusu olmaya gerçekçi bir ekilde can atamaz; boyu 1.80' in üzerinde olan biri ise muhtemelen olimpiyatlarda jimnastik dalında yarı amaz. Kuvvetli ve kaslı çocuklar, fiziksel riske girmeye istekli ve giri ken olabilirlerken, daha çelimsiz sınıf arkada ları ise, tam tersi durumda olabilirler⁸. Sporun fiziki yapılarımızla, fiziki yapılarımızın da ki ilik özellikleriyle etkile im halinde oldu unu dü ündü ümüzde, bireyin ki ilik yapılarının geli mesinde sporun etkisinin oldu u rahatlıkla söylenebilir.

Spor ve ki ilik ile ilgili ara tırmalara baktı ımızda çalı maların genellikle spor dallarına göre ki ilik özellikleri, yapılan sporun takım sporu ya da bireysel spor olmasının ki ilikle ili kisi, elit sporcuların ki ilik özellikleri ve spor yapanlar ile yapmayanlar arasındaki ki ilik özellikleri gibi alanlarda yo unla tı ı görülür.

Buradan hareketle bu çalı mada, spor e itimi veren liselerdeki ö rencilerin ki ilik yapılarının incelenerek di er liselerdeki ö rencilerin ki ilik yapılarıyla kar ıla tırılması amaçlanmı tır.

2.GENEL B LG LER

2.1.Ki ilik Kavramının Do u u ve Tanımı

nsanları birbirinden ayıran ve onları di erlerinden farklı kılan en önemli faktör ki iliktir⁹. Geçmi ten bu yana insanları anlamak ve tanımak adına ki ilikle ilgili birçok çalı ma yapılmı tır¹⁰. Bu çalı malara ba lı olarak her geçen gün bilim, yeni geli melere sahne olmu ve sonuç olarak da ki ilik konusunda daha karma ık ve birbirlerinden farklı görü lerin sayısı artmı tır¹¹.

Batı dillerinde personality-personalite olarak kullanılan ki ilik kelimesinin aslı, Latincedeki “persona” kavramına dayanmaktadır. Klasik Roma tiyatrosunda oyuncular, temsil ettikleri özelliklere uygun maskeler takarak, kendi rollerini bu maskeler yardımıyla canlandırıyorlardı. Yüze takılan bu maskelere de “persona” adı verilmekteydi. Sahne ile seyirciler arasındaki uzaklı ın fazla olması nedeniyle oyuncunun yansıttı ı role uygun yüz mimikleri görülemeyece i için bu yolu seçerlerdi. Böylece “persona” kavramıyla ki iler arasındaki farklılıklar anlatılmak istenmi tır¹².

Dünyada kaç milyar insan varsa, o sayıda de i ik ki ilik yapısı geli ebilir. Bunlar, her biri ayrı huy ve davranı özelli i gösteren ki iliklerdir. Tıpkı insan yüzleri gibi, birbirine tıpatıp benzemezler. Çok benzer görünen özellikler de birle ince apayrı bir bütünlük olu turur¹³.

Ki ilik bireyin zihinsel, duygusal, sosyal ve fiziksel özelliklerinin süreklilik gösteren yönlerini içerir¹⁴. Bu yüzden ki ili i, bir zaman dilimi içindeki davranı türü olarak görmek do ru olmayacaktır. Ki ilik geçmi in, mevcut zamanın ve gelece in olu turdu u bir bütündür. Birey alı kanlıklarının devamını isteyen bir yapıya, gelece e uymak

isteyen bir özelliğe sahiptir. Bu durumda kiilik, geçmişin izleri, mevcut zamanın uygulamaları ve geleceğin temel eğilimi ile oluşacaktır¹⁵.

Kiilik terimi, genellikle bireysel farklılıkları vurgulamak için kullanılmaktadır buna rağmen bilim adamlarının üzerine anlattıkları tek bir tanım mevcut değildir. Kiilik kavramının içine birçok nitelik dahil edilmiştir. Konuya ilgi duyan bilim adamları bazı nitelikleri dikkate alarak kiilik kavramını tanımlamışlardır. Allport, yaptığı incelemelerde elliden fazla kiilik tanımı olduğunu açıklamıştır¹⁶.

Bu açıklamaları dikkate alarak kiilik ile ilgili tanımların bazıları şu şekilde sıralanmıştır; kiilik, bir kişinin diğerlerinden farklılık gösteren ve oldukça kalıcı, tutarlı davranış özellikleridir¹⁷. Yine kiilik, bireyin içinde, toplumsal çevreye kendi özgün ayarlamalarını, uyumlarını belirleyen sistemlerin dinamik örgütlenmesidir¹⁸. Burger'a (2006)¹⁹ göre ise kiilik, bireyin kendisinden kaynaklanan tutarlı davranış kalıpları ve kiilik içi süreçlerdir. Başka bir ifade ile kiilik, bir insanı başkalarından ayıran bedensel, zihinsel ve ruhsal özelliklerin bütünüdür²⁰. Şu halde kiilik, insanın kendisinde olup bitenleri değerlendirme ve kendine tatmin ve çıkar sağlayacak bir duruma geçmeyi istemesidir. İnsanın başkaları açısından kiiliği, onun toplum içinde belirli özelliklere ve rollere sahip olmasıdır¹².

Cücelolu (1993)²¹ ise kiiliği, bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılamı bir kişilik biçimi olarak tanımlamıştır. Günde iki saat uyuyan, sabah kahvaltısı ve akşam yemeği yemeyen, sadece öğlen yemeği yiyen, ister erkek ister kadın ve ya ır ne olursa olsun, ilk tanıştı herkesin elini öpen Abdullah adında bir kiiliğin iyi örnek olarak göstererek diğer insanlardan ayırt edici kiilik özelliğini vurgulamak istemiştir.

Bir di er tanıma göre ki ilik, insan yapısının, duygusal durumunun, davranı biçimlerinin, ilgilerinin, yeteneklerinin ve di er psikolojik özelliklerinin en karakteristik ve orijinal bütünüdür. Ki ilik bir bütünsel e er, ki ili i olu turan ve davranı lara yön veren duygular, bu bütünün en önemli parçaları olabilir. Di er bir deyi le, ki ili in belki de en önemli bile eni olan duygular, bireylerin ya amına, performansına, ili ki düzeylerine yön vermektedir. Ayrıca birçok ara tırmacı ki ili i tanımlarken duygularla ifade etmektedirler (öfkeli, ne eli gibi)²².

2.2.Ki ili i Olu turan Temel Faktörler

nsanın fizik ve ruh yapısı ile duygu, dü ünçe, vaziyet alı durumu, toplumun etkisiyle beliren davranı unsurlarının örüntüsü, insandan insana farklılık gösterir. Bu durumlar her insana özgü olan ki ili i olu tururlar⁶.

nsan davranı larına etki eden her faktör, aynı zamanda bir ki ilik faktördür. Bu bakımdan ki ilik, soyut davranı motifleriyle somut insan davranı ları arasında bir araçtır. Her davranı motifi, belirli bir insan ki ili i süzgecinden geçerek fiili davranı haline gelir. Bu denli çok yönlü ve boyutlu olan ki ilik kavramını olu turan faktörleri sıralamak imkansız oldu u gibi gere i de yoktur. Bu yüzden, ki ili in olu masına etki eden faktörleri birkaç grupta toplayarak ortaya koymak daha yararlı olacaktır¹³.

2.2.1.Kalıtımsal ve Bedensel Faktörler

Ki ili in belirlenmesinde, kalıtımsal özellikler, önemli bir rol oynar. Aslında, di er bütün türler gibi insanlar da kendi türlerinin özellikleriyle donatılmı ortak bir kalıtımı paylaşırlar. Ancak, türün içinde yer alan kalıtımsal de i iklikler fertler arası de i ikliklere yol açmaktadır.

Böylece her fert, insan türüne özgü kalıtımın yanı sıra, kendi soyuna ve ailesine ait bazı kalıtım özelliklerini de taşımaktadır¹³.

Ki ilik gelişimindeki olgu, doğuştan getirilen bazı özelliklerin zamanla yaprak gibi tek tek açılmasıdır²³. İnsanların görünüşleri ve davranışları arasındaki farklılıklar gerçekte doğuştan baki olarak vardır. Yüzeysel bir bakımla, her bebek birbirine benzer, ancak dikkatli olarak gözlemlendiğinde aralarındaki farklar ayırt edilebilir. İnsanlar yaşamalarının birinci yılında bazı davranışları ve duygusal özellikleri daha belirgin olarak gösterirler. Bunlardan hangilerinin erişkin yaşamaya dek süreceği ve kalıcı olacağı zaman içinde belirginleşecektir²⁴.

Biyolojik faktörler, insanın anne karnına doğmasıyla baki olan fiziksel özellikler, cinsiyet gibi faktörlerdir. Bu faktörlerle ilgili genel sonuç, kalıtsal olan faktörlerin ki ilik karakteristiklerinin ne kadar geliştirebileceğine sınır koymasındadır. Çevre ise bu sınırlar içinde gelişimi belirler. Genetik etkenler fiziksel özellikleri belirlemede, fiziksel özellikler de ki ilik özelliklerini etkilemektedir. Beden yapısı ve fiziksel görünüşü, yüzün yapısı, boy ve ağırlık büyük oranda genetik olarak belirlenir. Vücut yapısı ve ki ilik arasında anlamlı bir ilişki vardır²⁵.

Genetik araştırmaların artışı ile biyolojik mekanizmaların tanımlanması, kişinin bu yönüne katkıda bulunmuş, modern ki ilik araştırmacıları, biyolojik yapının rolü konusunda klasik görüşlerin ötesine geçmiştir. Bununla birlikte biyolojik yapının etkisi çevresel koşullara göre belirir, aynı biyolojik potansiyel, farklı çevresel koşullarda oldukça farklı ki ilik yapısı oluşumuna neden olur²⁶.

Genetik faktörlerin zeka ve ki ilik üzerindeki etkisi, değerler, inançlar ve idealler üzerindeki etkisinden daha yüksektir. Bazı kişiler diğerlerinden daha canlı ve korkusuz olabilir ve bu özelliklerini yaşam boyu

devam ettirirler. Bu tür özelliklerin genetik faktörlerden etkilendiği varsayılmaktadır¹⁷.

Bireyin beden yapısıyla ilgili iskelet, boy, ağırlık, saç-göz-ten rengi, zeka durumu, heyecanlılık, duygusallık, kararlı koyma, direnme ve dayanıklılık gibi çoğu bedensel, kısmen de zihinsel ve duygusal özelliklerde kalıtımın payı oldukça yüksektir. Buna karşılık, bireylerin belirli bir sosyal yapı ve fiziki çevre içerisinde yaşıyor olmalarından dolayı sonradan öğrendikleri davranış kalıplarında (örf, adet, inanç, ahlak, fikir, düşünceler vb.) kalıtımın payı nispeten daha azdır²⁷.

2.2.2.Kültürel Faktörler

Kültür, davranışların, geleneklerin, inanç ve değerlerin nesilden nesile aktarılmasıdır¹⁷. Her insan bir kültür ortamında doğar ve kişiliğinin ilk etkilenmeleri dolayısıyla biçimlenmeleri bu ortamda olur²⁸. Bir toplumun kültürü, o toplumdaki bireylerin ortak olarak paylaştıkları yaşam biçimi, duygu, düşünce ve hareketlerinden oluşan kalıplar anlamalıdır. Kültür ve kişilik arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalarda temel olarak, bir kültürün kendi ihtiyaçlarına göre üyelerin kişiliklerini ne dereceye kadar biçimlendirdiği konusuna ağırlık verir²⁰.

Biliyoruz ki kültür, öğrenilmiş bir davranış kalıpları sistemidir. Bu haliyle kültür kişiliğinin şekillenmesinde önemli bir araçtır²⁹. Kültür ve kişilik ilişkisi etkileşim içinde bulunan kavramlardır. Bu etkileşimin incelenmesinde bireysel davranış ön plana çıkar ve bireysel davranış, onun kültürel durum ve öğelerini göz önünde bulundurmadan anlaşılabilir. İkel ve modern kültürlerde yapılan çeşitli araştırmalar, kişiliğinin biçimlenmesinde kültürün etkisinin geniş olduğunu göstermiştir²⁷.

Bireysel davranışlarımızın çoğunda ya da adını verdiğimiz çevredeki hakim kültürün yansıması vardır. Yemek yeme biçimi, temizlik alışkanlığı, giyim tarzı, dili kullanma ve konuşma biçimi, dini inanışlarımız ve kalıplarımız hep kültürümüzün etkisinde kalır. Yine toplumlarda da ortak bir kültürden söz edilmekle beraber, o toplumun içinde, çeşitli yöresel ve dini faktörlere bağlı olarak gelişen çeşitli alt gruplar ve bu gruplarında kendine has kültürleri vardır. Bunlar arasında da farklı kişilik özellikleri gözlemlenebilir³⁰.

İnsan toplumsal bir varlıktır. İçinde yaşadığı toplumsal çevreyle ilişkiler kurmak ve etkileşimde bulunmak zorundadır. Bu etkileşimler kişiyi o toplumun değer yargılarını, yaşam biçimini, davranış biçimini, geleneklerini, üyelerinden beklentilerini öğretir. Bu kısaca kültürün kişiyi aktarılmasıdır²⁴.

2.2.3.Aile Faktörü

İnsan kişiliğinin oluşmasında en önemli ve etkili çevresel faktör ailedir. Aile normal şartlarda insanların karlı ilişkilerde ilk sosyal gruptur. Bireylerin sosyal değerleri ilk öğrenmeye başladığı yer aile ortamıdır. Anne-baba, toplumsallaşmanın ilk kaynağı ve ilk modelleridir. Kişiliğinin oluşumunda, insanın içinde doğup büyüdüğü aile ve ev ortamının etkileri çok yönlüdür. Anne ve babalar, çocuklarını yetiştirirken kendileri farkında olsun veya olmasınlar, çocukları, ana-babanın birçok kişilik özelliklerini, ahlaki ve kültürel standartlarını taklit ederek öğrenirler²⁷.

Doğan' a (2004)²⁴ göre insanlar bir toplumun üyesi olmanın yanı sıra, toplumun bazı alt gruplarının da üyesidir. Bu gruplardan bir tanesi de ailedir. Aile çocuğun öğrenmesini sağlar, geliştirir, ya da adıkları toplumun kültürünü aktarır. Çocuğun toplumsallaşma sürecini gerçekleştirir, çeşitli davranış kalıplarını öğretir. Bu yönüyle ve ilerleyle

aile, ki ilik özelliklerinin gerçekte tirilmesinde en önemli toplumsal kurum olarak kabul edilir.

Ero lu (1996)¹³ ise ki ili in olu masında, insanın içinde do up büyüdü ü aile ve ev ortamının etkilerinin çok yönlü oldu unu söyler. Anne ve babalar, çocuklarını yeti tirirken, kendileri farkında olsun veya olmasın, çocukları ana-babanın birçok ki ilik özelliklerini, ahlaki ve kültürel standartlarını taklit ederek ö renirler. Bunlardan ba ka, aile içindeki birtakım ili kilerin çe idi, seviyesi, yönü ve derecesi de farklı ölçülerde olmak üzere ki ilik olu umunda önemli bir rol oynamaktadır.

Yapılan ara tırmalar, çocukluk yıllarında çocu a yapılan etkilerin, uzun süre, hatta ömür boyunca sürdü ünü göstermi tir³¹. Bu ara tırmalarda vurgulanan genel fikirlere göre, ailenin, özellikle annenin çocukla olan etkile imi, çocu un fiziksel, duygusal, sosyal ve zihinsel geli iminin ve ki ili inin ortaya çıkmasının yapı ta larını olu turmaktadır³⁰. Ailenin bir sosyal ortam olarak bireye tüm etkileri dü ünüldü ünde, ki inin dı dünya ile kuraca ı her ili kide belirli ölçüde ailesinin ve devam eden aile ba larının payı dü ünülürse, genel sosyal kurumlardan olan ailenin, önemli bir davranı düzenleyici oldu unu anla ılır¹⁵.

Morgan'a (2000)³² göre ise ki ili in biçimlenmesinde, özel davranımların kazanılmasında rolü olan övgü ve cezaların kaynaklandı ı ve kullanıldı ı ba lıca ortam ailedir. Çocukların ilk örnekleri ve ö reticileri ço unlukla ana-babalarıdır. Bir o ul babasını gözleyerek erkek gibi davranmayı ö renir; annesini gözleyen kız çocu u da bir kadın gibi davranmayı ö renir. Örnek alma sürecinde çocuklar, ana-babanın birçok ki ilik özelli ini taklit ederken, ahlaki ve kültürel de er ve standartlarını da benimserler.

Anne-babanın, çocu un zihinsel yapısının ekillenmesinde de etken oldu u saptanmı tır. Aile bireyleri, çocu a çe itli yollarla

deneyimlerini aktardıklarından dolayı ailenin yeti tirme biçimi de ki ili i belirleyici bir unsurdur. Ayrıca kız ve erkek karde lerin de ki ilik olu umunda etkili oldukları belirtilmektedir³³. Aile içerisinde birisinin yoklu u çocu un dünyasında büyük bir bo luk meydana getirebilir. Sonuç olarak, bo luk içinde bulunan çocu un ki ili i düzgün geli emeyebilir³⁴.

Kısaca anne kuca ndan inerek yürümeye ba layan, büyüyen, yeti en toplumun üyelerinin karakterinin olu masında, yetenek ve e ilimlerinin yönlenmesinde ailenin etkisi tartı lmayacak kadar büyüktür³⁵.

2.2.4.Sosyal Faktörler

Ait oldu unuz kültür ya da alt kültürler, Amerika Birle ik Devletleri'nde ya da Yeni Gine Ormanlarında, kentte ya da çiftlikte, üst ya da alt sosyo-ekonomik düzeyde ya ayıp ya amadı ınıza ba lı olarak de i ir. Neresi olursa olsun her kültürün kendine özgü ayırıcı de erleri, ahlak anlayı ı ve davranı biçimleri vardır. Bu de erler sosyalle me süreci ile ki ili in geli mesini etkiler³². Ferdin ait oldu u sosyal sınıf, onun e itim imkanlarını, ya ama biçimini, dü ünçe ve e ilimlerini, tüketim kalıplarını ve ki isel özelliklerini etkileyebilir. Söz gelimi, dar gelimli bir ailenin çocu u çe itli imkansızlıklar içerisinde bulunurken, varlıklı bir ailede yeti en çocuk beslenme ve özel e itim imkanlarıyla yeteneklerini daha fazla geli tirme imkanı bulabilir. Bu durum ise, bu imkanları olmayanlara göre, ki iye farklı ki isel özellikler kazandırır¹³.

Biyolojik, kültürel, ailesel faktörlerin ki ilik üzerindeki etkilerinin yanı sıra, di er ili kili ki iler, gruplar ve özellikle de organizasyonlar ki ilik üzerinde etkilidir. Bu genellikle sosyalle me süreci olarak adlandırılır. Sosyalle me, ilk önce do umda bebek ve anne arasında ba lar. Daha sonra ailenin di er üyeleri (baba, karde ler), yakın

akrabalar, aile dostları, daha sonra sosyal grup (akranlar, okul arkadaşları, iş arkadaşları) etkili rol oynar³⁶.

Bireyler, yaşamları boyunca, bilincine varmış olsunlar veya olmasınlar, diğer insanların kendileri için hazırladıkları belirli davranış şekillerini takip etmek zorunda kalmaktadırlar. Kişinin bulunduğu ortamda, sosyal çevreden etkilenme ve artlanma, gerçekte bir öğrenme sürecidir. Kişinin doğrudan etkileyen faktörler arasında önemli olan, öğrenme, pekiştirilmiş tekrarlama veya deneyim sonucunda hafızada çok sayıda bilginin yer alması ve davranışta kalıcı değişimlerin meydana gelmesidir. Birey, bulunduğu kültürel yapı içinde öğrendikleri ile bazı yeni özellikler elde ederek kişilerini şekillendirir²⁷.

Bireysel davranışlarımızın çoğunda yaşadığımız çevredeki hâkim kültürün yansıması vardır. Yemek yeme biçimi, temizlik alışkanlıkları, giyim tarzı, dil kullanma ve konuşma biçimi, dini inançlarımız ve kalıplarımız hep kültürümüzün etkisinde kalır. Toplumlar ortak bir kültürden söz edilmekle beraber, o toplumun içinde, çeşitli yöresel ve dini faktörlere bağlı olarak gelişen çeşitli alt gruplar ve bu grupların da kendilerine has kültürleri vardır ve farklı kişilik özellikleri bu alt kültürün üyelerinde gözlenebilir³⁰.

2.2.5.Çevresel Faktörler

Bireylerin yaşadıkları çevresel koşullar, kişiliklerinin bir parçasını teşkil etmektedir. Doğudan getirilen bazı özellikler elbette değiştirilemez ya da değişmez. Ancak, çevresel koşullar değişikçe insanların davranışları değişir ve kişiliklerinde görülür ya da görülmez birtakım değişimler ortaya çıkabilir³⁷. Çevrenin değişmesi, dolayısıyla toplumların, mahallenin değişmesi, bireyde olumlu veya olumsuz değişiklikler oluşturabilmektedir. Çünkü yeni arkadaşlar vardır, yeni gruplar

vardır. Bu arkadaşların ve grupların tanınması veya onlara uyum süresinin beklenilmesi, çeyitli de i iklikleri kabul veya ret etme ile sonuçlanmaktadır. Özetle çevre ko ulundaki de i iklikler, insan davranı nı geni ölçüde etkiler ve de i tirir²⁰.

Ki inin içinde bulundu u çevre çok önemlidir. M.Mead, 1928' de yaptı ı ara tırmada Samoa adalarında ya ayan ilkel toplumlarda, ergenlik ça nda bulunan gençlerde, uygar ülkelerinkine benzeyen uyumsuzluk, çatı ma ve di er ruhsal bozukluklara rastlamadı nı bildirmi tir³¹.

nsanlar, sürekli olarak di er insanlarla ileti im halinde oldukları için, dı arıdan gelen etkiler onların davranı larını ve tutumlarını etkiler. Çevresel faktörler insan ki ili nin olu umunda ve devamında etkilidir. Çevresel faktörler, kültürel, sosyal faktörleri içerir. Bireylerin ki ilik ve davranı geli iminde, kültürel de erler ve normlar önemli rol oynar. Aile hayatı, din, ki inin içinde yer aldı ı formal veya informal gruplar, sosyal faktörlerdir²⁵.

2.2.6.Din Faktörü

Ki ilik olu umunun, do u tan getirilen ve sonradan kazanılan çok sayıda faktörün etkile imlerinin bir sonucu oldu u göz önünde bulunduruldu unda, genel olarak din ile ki ilik arasında kar ılıklı bir ili kinin varlı ndan söz etmek mümkündür.Din insanın ki ili i ekillenirken ona etkide bulunan önemli faktörlerden biridir. nsanın sa lıklı ruh yapısına sahip olmasında ve olumlu ki ilik özellikleri kazanmasında dinin etkisi büyüktür³⁸.

nsanların ba kalarına kar ı geli tirdikleri her türlü davranı ları, her hangi bir konuyu ele alı tarzları, tercihleri ve be enileri

gibi çe itli konularda insanlar arasında çok farklı ve zengin ferdi farklılıklar görülmektedir. Birbirinden farklı ki ilik özellikleri de algılama ve ya ama açısından farklı dindarlık biçimlerini beraberinde getirmektedir. Ancak dinsel anlayı lar da, ki ilik özelliklerini farklı biçimlerde ve farklı yo unluklarda etkilemektedir. Bu ba lamda, bireyin ki ilik özelliklerinin dinsel ya ayı ları; dinsel ya ayı larının da ki ilik özelliklerini etkiledi i bir gerçektir³⁹.

Dinin asıl görevinin “ ki isel yapının de eri” ni ortaya çıkarmak oldu unu belirten Whitehead’a göre, insanın ki ilik yapısı imanı do rultusunda geli ir. Ona göre bu durum “hiç kimsenin kendisinden kaçamayaca ı de i mez bir dini do ru” dur. Din insanın ruhi bölümlerini temizleyen bir inanç gücüdür ve uzun hayat ko usunda insanın ki ilik yapısı ve hayat kar ısında takındı ı tutum sonuçta onun inançlarına dayanır³⁸.

Abraham Maslow’un kendini gerçekleştirme ki ilik tasviri kayda de erdir: ona göre insanlarda mevcut içsel ihtiyaç ve güdüler, hiyerar ik tarzda düzenlenebilir. En alt tabakada salt biyolojik ihtiyaçlar bulunur: yemek, içmek. Bunu emniyet ve güvenlik ihtiyacı izler; bunu da sevgi ve aidiyet ihtiyacı ve nihayet kendine saygı ve kendini gerçekleştirme ihtiyacı takip eder. En üst noktada, Maslow’un tabiri ile yücelik bulunur: Yücelik, kendini gerçekleştirmeyi de a ar. Bu durumda onun, din ile ili kisi söz konusudur⁴⁰.

2.2.7.Di er Faktörler

Ki ili in olu masında, insanın içinde do up büyüdü ü co rafi çevrenin de etkisi oldu u inkâr edilemez. Co rafi çevre içerisinde iklimin, tabiat ve ya anan bölgenin fiziki artlarının, fertlerin ki ilik özellikleri üzerinde belirgin etkileri vardır⁴¹. Örne in kıyı kesiminde ya ayan

insanlarla, kara bölgelerinde, ova yerlerde ya da da lık yörelerde, sıcak ya da so uk iklimlerde ya ayanların birbirlerinden di er faktörlerin etkisi bir yana bırakılsa bile, sadece co rafi farklılıktan ileri gelen ki ilik farklılıkları olmaktadır. Bu ba lamda so uk iklim artlarında ya ayan insanların daha sert ve donuk mizaçlı, buna kar ılık sıcak iklim ve kıyı kesimlerin insanların daha çabuk de i en duygusal tutumları ve daha yumu ak, gev ek mizaçları oldu u ekinde genel bir kanaat vardır⁴².

Ayrıca kitle yayın organları, ki ili in olu umunda giderek önemini artırmaktadır⁴¹. Kitle ileti im araçları, ki ili in ekillenmesinde belirgin bir yere sahiptir. Kitle ileti im araçlarını etkin olarak kullanan bireylerle, kullanmayan bireyler arasında bir farklılık olacaktır. Kitaplar, dergiler, televizyon gibi kitle ileti im araçlarının, çocukların yeti mesinde ve gençlerin yeni davranı kalıpları kazanmalarında etkileri fazladır²⁷.

Tezcan (1984)⁴³ ise farklı olarak, kitle ileti im araçlarının etkisini olumlu ve olumsuz olarak iki grupta incelemi ve bu ba lamda kitle ileti im araçlarının ki ilerin yaratıcılık yeteneklerini köreltti i, insanları çevresinden ve ki ili inden soyutladı ı, aile, kom uluk ve çalı ma grupları gibi ki ilik ili kilerinden soyutladı ını olumsuz grup içinde toplamı tır.

Ki ili in olu masında, ili ki kavramı önemli bir yer tutmaktadır. nsanın kendisiyle ili kisi, do ayla ili kisi, ba ka insanlarla ili kisi onun ki ili inin olu masında ve geli mesinde etkin bir unsur olarak kar ımıza çıkmaktadır⁴⁴. Bireylerin buldukları sosyal gruplar içindeki yeti kinler grubu da, ki ili in olu umuna etkide bulunan di er faktörler arasındadır. Çünkü ki iler, bazı ideallerini belirlerken veya davranı larını düzenlerken, sosyal gruplarınca benimsenen yeti kin grubun üyelerinden bazıları kendilerine örnek olarak alacaklardır. Bu örnek ki iler de, ki ili in olu umunda birer önemli etken olarak görüleceklerdir¹⁵.

Adler'e göre ki ilik i etkileyen bir di er faktör ise, insanların do um sırasının ki ilik üzerine etkileridir. Adler'in ara tırmasına göre, do umdaki sıra, bireyin yetenek ve zeka düzeyini etkilemektedir. Bu kurama göre ilk do an çocuk daha zeki ve yetenekli olacak, daha kolay sosyal ili kiler kurabilecektir²⁷.

2.3.Ki ilik Tipleri

Tip kavramı, belirli bir ki ilik özelli i veya özel ki ilik modeli anlamında kullanılır. Bireyin fiziksel ve zihinsel özelliklerinin de erlendirilebilir yönü "tip" olarak ifade edilebilir. Davranı sal açıdan geni anlamda tipten söz edildi inde, özellikleri ve ki ilik belirtilerine göre gruplanmı davranı lar ve sosyal olgular toplulu u tip olarak ifade edilir¹⁵.

Bir insanın ki ilik tipi onun ki ilik özelliklerinin tümünü göstermez. Aynı ki ilik tipinde oldu u söylenen ki iler arasında, aynı zamanda ki ilik özellikleri yönünden bazı farklılıklarda vardır²⁴.

Ki ilik konusuyla ilgilenen teorisyen ve ara tırmacıların ço unun amacı, bireylerin belirli özelliklerini tespit etmek ve bu özelliklere uygun dü ecek ekilde de ki ileri özel kalıplar içinde gruplamaktır. Ancak bu gruplama sadece teoriktir. Yani, bireylerin davranı larını anlama ve açıklamada bilim adamlarına analiz yapma kolaylı ı sa laması bakımından ki ilik kalıpları olu turulmaya çalı ılmı tır³⁷.

1960'ların sonlarında Freidman ve Rosenman tarafından stres kavramıyla ili ki kurularak ortaya çıkarılan "A tipi" ve "B tipi" ki ilik biçimleri de günümüzde geni kabul alanı bulmu tur²⁷.

A a ıda bu tiplerin genel özellikleri maddeler halinde sıralanmı tır⁴⁵.

A tipi ki ilik özellikleri;

- Her i i hızlı yapar (yemek, yürümek vb.).
- Heyecanlı ve vurgulu konu ur.
- Her zaman tela içindedirler.
- Beklemekten nefret eder, huzursuzla ırlar.
- Ba ladı ı i i mutlaka bitirirler.
- Hep kafasının dikine giderler.
- Dini de erler ve ya antıyı önemsemezler.
- Bir i i ba ardından sonra daima takdir beklerler.
- Grup ili kilerinde geçinilmesi zor, problem çıkaran,

çıkıntı insanlardır.

- Saman alevi gibi tepki gösterir, çabuk öfkelenirler.

B tipi ki ilik özellikleri;

- Her eyi yava yaparlar.
- Yava ve tartarak konu urlar.
- Baskı altında olduklarında bile tela sızdırlar.
- Sakin olarak bekleyebilirler.
- lerini erteleyebilirler.
- Yumu ak ba lıdır.
- Dinin verdi i mutluluk ve esenlikten ho lanırlar ve

önemserler.

- Ba kalarını de il kendini mutlu etmeye çalı ırlar.
- nsanlar arası ili kilerde özverili davranı ve uyum gösterirler.
- Geç ve seyrek öfkelenirler.

Sheldon ise bireylerin bedensel yapılarına göre ki ilik tiplerinin belirlendi ini savunmu ve üç tip ki ilik önermi tir²¹;

1. Mezomorf kuvvetli, kasları gelişmiş beden yapısı olan, kaba, gürültülü, ağır bedensel faaliyetlere ilgi duyan kişilik tipidir.
2. Ektomorf, ince uzun beden yapısı içinde, sakin, utangaç ve çekingen kişilik tipidir.
3. Endomorf, kısa ve tombulca beden yapısı içinde, neşeli, yaşamından memnun, arkadaş canlısı kişilik tipidir.

Hippocrates (M.Ö. 460–377) ise bedensel yapıyı dikkate alan kişilik tiplerini 4 gruba ayırmıştır: Kanlı, canlı, neşeli insanlar “hafif kanlı” mizacı temsil ederlerken, kural ve ilkelere sıkı sıkıya bağlı ve yavaş hareket edenler “ağır kanlı” mizacı, duygusal ve derin ve kaygılı insanlar “kara sevdalı” ve çabuk kızan, saldırgan, ateşli ve sert insanlar ise “sinirli” mizacı temsil etmektedirler⁴⁶.

E.Kretschmer’ in 20. yüzyılın başlarında yaptığı olduğu kişilik tipi sınıflandırmasına göre ise, üç tipten bahsetmek mümkündür : Uzun boylu, kasları gelişmiş lider olma eğilimi kuvvetli olanlar “atletik” tipi temsil ederken, uzun ve ince yapılı, soğukkanlı, inatçı, alıngan ve kindar olanlar “astenik” tipi ve orta boylu, zayıf, kasları yumuşak, dış dünyaya açık, açık kalpli ve iyimser olanlar ise “piknik” tipi temsil etmektedirler¹³.

Kan grubunun insan tabiatını etkilediğine dair bilimsel bir kanıt üzerinde çeşitli araştırmaları bulunan hekim Peter J.D’ Adamo kan gruplarının, kişilik özelliklerini genetik olarak taşıdığını belirtir. Kan grupları ve kişilik arasında bir bağlantı olduğu dikkat çeken J.D Adamo; “0” kan grubunu taşıyanları güçlü, dayanıklı, kendine güvenen, cesaretli ve iyimser; “A” kan grubunu taşıyanları sinirli ve hassas; “B” kan grubunu taşıyanları uyumlu, yaratıcı, empati yeteneği olan; “AB” kan grubunu taşıyanları ise çekici ve ilginç olarak tarif etmiştir⁴⁷.

Bu ayrımların dışında günlük dilde ve psikiyatride kullanılan ki ilik tipleri vardır. Örneğin, bağımlı, saldırgan, antisosyal, obsesif, paranoid gibi. Bunlar genel olarak bir insanın ki ilik özelliklerini göstermekle birlikte, daha çok patolojik ki ilik özellikleri gösterirler²⁴.

2.4.Ki ilik Özellikleri

Ki ilik özelliklerinden söz ederken genellikle, bir kişinin bütünlüğü içindeki bazı özelliklerine göndermede bulunuruz. Örneğin Cenk'in çok dışadönük biri olduğunu söylerken, Cemil'in içedönük ve utangaç olduğunu bahsederiz. Emine oldukça gamsız ve rahatken, Eray her şey için endişelenen bir tiptir. Jale durmadan mızızlanır, şikayet eder ve somurturken, arkadaşları Derya ne e dolu ve iyimserdir. Bu gibi özelliklere ki ilik özellikleri denir ve bunlar nasıl biri olduğunu belirler⁴⁸.

Ki iliyi anlamak, insanları anlamanın ilk basamağıdır⁴⁹. Ki ilinin her şeyden önce, kişiyi ilik özellikleri olduğu bilinmektedir. Bu özellikler, öyle bir halde bulunurlar ki, bir yamalı bohça gibi değil, birbiri üzerinde etki yapan bir dizge halindedir. Ki ilik özellikleri insan davranışının türlü biçimlerini de kapsar. Ki ilinin toplumsal ve duygusal olgunluğu; hoş sohbetlilik ve gerginliği; çevresine uyma yeteneği; üzerine sorumluluk almaya hazırlıklı olması; bakalarını düşünmesi; önderlik yapması; çalışkanlık ve girişim yeteneği olması ve görüşü, hep ki ilinin birer parçasıdır³¹.

Birey, sürekli gelişim ve değişim halinde bir varlıktır. Her birey tek ve benzersizdir. Kendine özgü gelişim hızı ve nitelikleri vardır. Bu nedenle insanlar birçok özellik yönünden birbirlerinden ayrılırlar. Bunda farklı kalıtsal özelliklere sahip bireylerin, farklı çevrelerde yetimeleri etken olmaktadır denebilir. Bireyler çeşitli yönlerden birbirinden farklı oldukları

gibi, bir bireyin sahip oldu u çe itli özelliklerde farklı derecelerde olabilmektedir⁵⁰.

Ki ilik çok boyutlu bir kavram oldu undan, ki ilik özelliklerinin sayısı da çok fazladır. Bir ki inin ki ilik özelliklerinden bahsederken, onun en belirgin yönlerini göstermek isteriz. Ki ilik özellikleri çe itli sıfatlarla anlatılır. Örne in, iyi-kötü, giri ken-çekingen, ne eli-somurtkan, cesur-korkak gibi. Ki ilik özellikleri insanları birbirlerinden ayırıcı bir nitelik ta ır. Onu olu turan özellikler birbirleriyle uyumlu bir bütünlük içinde olmak zorundadır. Ki ilik özellikleri ki iler arası ili ki kurma biçimlerini etkiler, geli me dönemleri sırasında kurulan ki ilerarası ili kiler de ki ilik özelliklerini etkiler²⁴.

Ki ilik ile ilgili bilgiler ı ında ki ilik kavramının ta ıdı ı bazı özellikleri u ekilde sıralamak mümkündür⁴⁶;

- Ki ilik, bütün bedensel özelliklerin, içgüdülerin, dürtülerin, e ilimlerin, kazanılmı deneyimlerin bütünüdür.
- Ki ilik, e ilim ve deneyimlerin belirli evreler içinde bütünlü mesi sonucu olu an bir süreçtir.
- Ki ilik bir insanın çerçevesine uyum sa lamak amacıyla yaptı ı davranı ların bütünüdür.
- Ki ilik, bireysel farklılı a dayanan duyguların, dü üncelerin, yeteneklerin, alı kanlıkların olu turdu u i levsel bir bütündür.

Yüksel ki ili in özelliklerini be maddede toplamı tır⁵¹;

1. Ki ilik biyolojik, fizyolojik ve sosyal çevreden gelen özelliklerin bir bile kesidir

2. Ki ilik özel çevrenin ortaya çıkardığı bir olgudur. Özel çevre, içinde bulunulan grup, eğitim çevresi, medya vb. olabilir.

3. Ki ilik bireysel dengenin bir ürünüdür. Bazı zamanlar dengesiz olması da mümkündür. O zaman psikolojik rahatsızlıklar ortaya çıkar.

4. Ki ilik davranışları yönlendirir ve yönetir. İnsan, ki iline ve çevrenin beklentisine göre davranır. Her birey, ki iline uygun davranmaz ise ki ilik çatışması ortaya çıkar, bu durum da dengenin bozulmasına neden olur.

5. Ki ilik belirli zaman dilimleri içinde gösterilen davranışların bir bütünüdür.

Eren ise ki ilinin özelliklerini şu şekilde sıralamıştır¹²;

- Ki ilik doğuştan var olan ve sonradan edinilen beş ilimlerin bütününden meydana gelir.

- Ki ilik kazanılan beş ilimlerin düzenlenmesidir.

- Her bireyin ki ilik özelliğini diğerlerinden ayıran bir takım farklılıklar mevcuttur.

- Ki ilik, bireylerin beş ilimini çevreye uydurur. Yani aynı birey farklı çevresel koşullar altında farklı tutum ve davranışların ortaya çıkmasına neden olan bir sosyal uyum kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır.

- Her ki ilinin doğuştan kazanılmış bir karakteri vardır ve karakter ki ilinin vazgeçilmez bir unsurudur.

Bu özelliklerin hepsi bireyin yapısını, tutarlı ve ayırt edici olarak kabul edilen ki ilini oluşturur ve ki ilik sayesinde toplumsal yaşamda kendine bir yer edinir ve sosyal hayatını devam ettirir¹⁶.

2.5.Ki ilik Kuramlarına Genel Bir Bakı

Ki ilik, birçok kuramsal yaklaşım tarafından farklı şekillerde kavramlaştırılmaktadır. Söz konusu kuramsal yaklaşımlar, ki iliyi ayrı ayrı olarak belli bir de iken grubunu baz alarak çözümlenmektedir. Dolayısıyla ki ilik kuramlarını açıklamaya geçmeden önce, her bir yaklaşımın, gerçeğin sadece belli bir bölümünü aydınlatıp söylemek yararlı olacaktır. Bu halde ki ilik, yalnızca bir kuramsal yaklaşımla değil, tüm kuramsal yaklaşımlardan oluşan bir sentez olarak algılanmalıdır. Farklı kuramsal yaklaşımların sentezlenmesinin, insan gerçekliğinin bütünlü ünü daha gerçekçi şekilde yansıtmaya ve görüşü, bugün ço u bilim adamları tarafından da benimsenmektedir⁵².

2.5.1.Freud 'un Ki ilik Kuramı:

Freud'un en önemli özelli i konuların, yazılması ve hatta dü ünülmesi bile iyi kar ılanmayan, ayıp sayılan konuların, bilim dünyasında tartışılmasına fırsat vermesidir. Freud'un ki ilikle ilgili görüşlerinden birisi, ki iliyi meydana getiren dilimler, ikincisi ise ki ilinin psikoseksüel gelişmesiyle ilgili görüşleridir¹³.

Freud, insan ki ilinin üç temel yapıdan oluştu unu söyler. Bunlar: "id", "Ego" ve "Süperego"dur. id, ilkel ve biyolojik dürtünün kayna ı iken Ego, ki ilinin koruyucu ta ıdır. Süperego ise bireyler tarafından benimsenen toplumun kurallarından meydana gelir²⁶.

"id", ki ilimizin en kaba, en ilkel kalıtsal dürtü ve arzularını içerir. Ya amın ilk günlerinde çocu un ki ilik yapısı, bo alım arayan içgüdüsel dürtülerle yüklü id'den oluşur. Bu dönemde çocuk, bu dürtüleri erteleme, denetleme ya da düzenleme olana ına sahip değildir ve çevresiyle ba edebilme konusunda kendisinin bakımını üstlenen ki ililerin Ego'larına tümünden ba ımlıdır. id nesnel gerçeklerden ba ımsız,

öznel bir ya antı dünyasıdır. Fazla enerji birikimine katlanamaz ve bu organizmada gerilim yaratır. Bu gerilimden kurtulabilmek için id, enerji birikimini bir an önce boşaltmak ister, buna id'in "haz ilkesi" denir. Ego, çocukta doğumdan sonra eğitim yoluyla gelişen kişilik bölümüdür. id ile dış dünya arasında düzenleyici rol oynar. Ego, kişiliğin gerçekçi yürütme organıdır. Gücünü id'den alır. Ego'nun görevi uyum sağlamaktır⁵³.

id'in karışıtı "süper-ego (üst benlik)" dir. Süper-ego, insanın en asil dü üncelerini, büyüklerinden, öğretmenlerinden kısaca ya adını ve kişilikte bulunduğu kültürel ortamdan kazandı ını iyi özellikleri içerir. Diğer bir ifadeyle toplumun ahlaki standartlarının bir temsilcisidir. Bu duruma bakılı olarak süper-ego birden bire değil zamanla oluşur. Süper ego oluşuktan sonra insanın davranışlarını, dü üncelerini, eğitim ve duygularını kontrolü altına alır²⁷. Süper-ego, hem alt benli e, hem de üst benli e hükmeden, hatta yeri geldikçe baka insanlara da rolük ve dürüstlük örne i olacak davranışlarla yol gösteren bir üstün kişilik vasfıdır¹².

Birey günlük yaşantısında sürekli olarak zihinsel çekim altında kalamayacağına göre bir dengeleyici olguya gereksinim olacaktır. Freud'a göre bu dengeleyici "ego" dir. Ego, id' in engelleyicisi ve kısıtlayıcısıdır. Baka bir ifade ile ego, id' in isteklerini süper-ego'ya uygun hale getirmeye çalışır²⁷. Ego, kişiliğin yürütme organıdır. Eyleme giden yolları denetimi altında bulundurur, çevresindeki nesnelere hangileriyle kişilik kuracağını seçer, hangi içgüdülere ne biçimde doyum sağlanması gerektiğine karar verir. Ego birçok önemli yürütme işlevini yerine getirirken, bir yandan da, id'in, süper-ego'nun ve dış dünyanın birbiriyle çatışma durumunda olan istekleri arasında bir uzlaşma yolu bulmakla yükümlüdür⁵⁴.

Freud'a göre kişilik gelişimi, yaşamın ilk 5-6 yılında gerçekleşen ve her biri cinsel uyarılmaya duyarlı bir erotojenik bölgeyle

temsil edilen üç önemli dönemde gerçekleşmektedir. Bunlar; oral, anal ve fallik dönemlerdir.

Freud'un tanımladığı gelişim dönemlerini aşağıda özetlemek mümkündür:

1. Oral Dönem (0-18 ay)
2. Anal Dönem (1.5-3 ya)
3. Fallik Dönem (3-6 ya)
4. Latant (Gizil) Dönem (6-12 ya)
5. Genital Dönem (Ergenlik ve Sonrası)⁵⁵

Freud'un psikik kuramının spor ve fiziksel aktivitedeki görünümü, oyundan başlayarak spora doğru giden bir dizinin incelenmesi olarak ele alınır. Bu dize; oyun, müsabaka ve spor ekinde ifade edilmektedir. Freud'un görüşü, spor ve fiziksel aktiviteye katılımı ilgili temel görüşler sağladığından, diğer kuramlar içinde önemli olmaktadır. Freud oyun ve spora katılımın nedenlerini aşağıda açıklamaktadır⁵⁶;

- Engellenme bireyde kaygıya neden olur ve kaygıdan kurtulmanın bir yolu olarak ki i, oyun ve spora katılır.
- Oyun oynayan çocukların davranışları izlenerek çocuktaki sıkıntının kaynağı belirlenebilir.
- Çocuk, oyun ve sporda, sürekli gelişen becerileriyle kendi duygusal, fiziksel ve zihinsel kapasitesini sınama olanağı bulur.
- Oyun ve spor sayesinde çocuk, daha önceleri hoşlandığı hareketlere geri dönme olanağı bulur.
- Spor yoluyla ergenin saldırgan dürtülerine hakim olması sağlanır.

2.5.2.Jung'ın Ki ilik Kuramı

Jung'a göre, bireyin davranı ları geçmi inden etkilenir, ancak gelece e dönük olarak yapılır. Böylece birey gelecekte olmak istedi i biçimde hareket etmektedir. Bu durumda, birey kendi gelece ini tayin edecek ki ili e sahiptir. Jung, bireyin kendini devamlı yeniledi ini ve yaratıcı bir geli im d ncesi içinde oldu una inanmaktadır. Ayrıca Jung, ki ili in kalıtımsal yönlerine önem vermesi nedeniyle di er psiko-analitik teorilerden ayrılmaktadır. Jung'a göre, bireyin davranı ları, bireyselli in ve kalıtımsallı ın yanı sıra, amaçları ve idealleri tarafından ekillenir²⁷.

Önce Freud'culuktan yola çıkan ve sonra ona kar ı olan Jung (1875–1961), ruhbilimin e itli alanlarında kendine özgü yeni kuramlar ileri sürmü tür. Ö retisi, analitik ruhbilim ya da kompleks ruhbilim okulu adıyla adlanır. Örne in bilindi i izlenimlerden meydana geldi ini ileri sürdü ü, ortakla a bilinçsizlik deyimini ortaya atmı ve d ler, dinsel co kular, masallar ve hastalık hezeyanlarında bu izlenimlerin meydana çıktı ını savunmu tur. Jung, insanın ruhsal ki ili ini, bütün geçmi ten soya çekimle gelen bu ortakla a bilindi i izlenimlerin onardı ını ileri sürer. Freud'un cinsellik içgüdüsü ve Adler'in a a ılık kompleksine kar ı çıkararak insanın ruhsal karakterini ya ama içgüdüsünün belirledi ini savunur. Jung'a göre cinsellik de, duyguları da yükseltme iste i de ya lara ve ko ullara göre de i en, bütün insan ya amını belirleyecek güçte olmayan etkenlerdir. Buna kar ı ya ama enerjisi, her ya ta ve her ko ulda gücünü sürdürür⁵⁷.

Jung'ın ki ilik yakla ımına göre, insan do arken belirli d ünme, hissetme, algılama ve davranı e ilimleri ile birlikte dünyaya gelir. Mesela, yılandan korkma e ilimi, atalarımızdan nesiller boyu ya antıları sonucu bize aktarılmı ve beyin dokumuza i lenmi bir duygudur. Bu yüzden bir insanın bir yılan ile daha önceden kar ıla mı olması gerekmez; ilk görüldü ü zaman bile ortalama bir insan yılandan

korkar. Jung'a göre, bir topluma ait bütün kültürel özellikler, mesela dini inanç, örf ve adetler de, bu şekilde insanları etkilemektedir¹³.

Jung ekolünde kişiliğin tümü "psi e" olarak adlandırılır. Latince kökenli olan bu sözcük o dilde ruh anlamına gelirse de günümüzde daha çok zihin sözcüğüne karşılık kullanılmaktadır. Psi e, bilinçli ya da bilinç dışı, tüm duygu, düşünce ve davranışları içerir. Bireyin fiziki ve toplumsal çevresine uyum sağlamasını kolaylaştırır⁵⁴.

Jung'a göre kişiliğin iki temel tutumu ya da oryantasyonu, içedönüklük ve dışadönüklüktür. Dışadönüklük bir kimsenin algıları, duyguları ve düşünceleri çerçevesindeki insanlara, nesnelere, olaylara ve duygulara yönelimidir. İçedönüklük ise kişiliğin iç dünyasına yönelimidir. Her insan zaman zaman dışadönük zaman zaman içedönük tutumlar sergilese de bu iki tutum, bilinç düzeyinde aynı anda birlikte bulunmazlar. Bununla birlikte içedönük ve dışadönük tutumlardan biri kişide daha baskındır⁵⁵.

2.5.3.Adler'in Kişilik Kuramı

Adler de Freud gibi kişiliğin temel olarak yaşamın ilk beş yılında şekillendiğini savunur. Çocukluk yıllarının kişiliğin gelişimindeki önemi üzerine bu vurgu Adler'in de Freud kadar determinist düşüncesinde yansımaları olabilir. Kişilik kuramcı da yetmiş kişiliğin gelişiminde çocukluk yaşantılarının önemini vurgulamakla birlikte Adler, Freud'dan farklı olarak sonraki yıllarda davranışların, erken deneyimlerin basit bir biçimde tekrarlanmasından ziyade, bireyin yaşamının ilk yıllarında biçimlenmiş olan kişiliğin karakteristik bir ifadesi olduğunu söylemektedir⁵⁵.

Adler'e göre, her insanın varoluşunda bir eksiklik duygusu vardır. Çocukluk dönemindeki yetersizlikten, çevreye olan

ba ımlılı ından ötürü, çaresizlik içindedir. Ya amı boyunca da bireyler üzerinde üstünlük kurmak ve gücünü kanıtlamak için çaba gösterir. Kusursuz bir ki i olmak ister. Sürekli üstün olma peindedir. Adler, davranı ın sosyal belirleyicilerinin önemi üzerinde durmu tur. Yaratıcı kendilik kavramını, bireylerin ya antılarını yorumlayan, anlam kazandıran bir sistem olarak açıklamı tır. Ki ili in emsalsizli ini önemsememi , cinsel içgüdüye daha az önem vermi , bilinci, ki ili in temeli ve esası olarak kabul etmi tir⁵³.

Adler'e göre, geçmi , insan ki ili inin olu masında önemli bir rol oynar²⁹. Adler ki ili i incelerken, ya am öyküsünün ana çizgilerini, bireyin ba etmek zorunda kalmı çevresel ko ulları ve bunlara kar ı geli tirmiş oldu u tutumları vurgular. Bu tutumlar, ki inin seçti i meslek, hastalıkları, bilinçli davranımları, heyecansal durumları, ailesi, dostları, çalı ma arkadaşları ve kar ı cinsle olan ili kileri, yemek ve uyuma alı kanlıkları gibi dı tan gözlenebilen davranı örüntülerinde açıkça görülebilir⁵⁴.

Adler hem bilince ve hem de bilinçaltına önem verir. Ona göre bilinçaltı tüm kapsamı ile ruh yapısının bir eseridir. ç dünyanın en önemli ve güçlü bir faktörüdür. nsanın ya am planını biçimlendiren etmenleri bilinçaltında aramak gerekir. Bilinç de bilinçaltının yansımasından ba ka bir ey de ildir. Bununla birlikte bilinçaltı, bazen bilincin bir kar ıt anlamını ta ır ve bilince zıt dü er. Yine Adler'e göre, bir kimseyi sadece bilerek yaptı ı i lerle tanıyamayız. Bir insanı en iyi tanıtan eyler bilinçli davranı ları de il, bilinçsiz duygularıdır. Belli bir sonuca ula mak için bilinç ve bilinçaltı çatı ma halinde de ildirler. Adler, bilinçaltının, bireyin anlayamadı ı alan olarak tanımlar. Aslında bilinç ve bilinçaltı, aynı sonuca, farklı yollardan varmaya çalı ırlar. Ancak bir insan, belli bir amacın ne kadar az bilincinde ise, o amaca o kadar az ula ma olasılı ı içindedir⁵⁸.

Adler, di er teorisyenlerden farklı olarak ki ilik kapsamında "üstünlük arzusu" nu ön plana çıkarmı tır. Adler'e göre üstünlük arzusu, ki ili in temel amacı ve bireyin davranı nı güçlendiren önemli bir faktördür. Çevreden gelen baskılar, bireyin üstünlü e ve mükemmelli e ulaşma arzusu ile uyumadı ı zaman ki ilik çatı ması olur²⁷.

Adler, ki ili in özgünlü üne önem verir, çe itli özellikleri ve de erleri ile her bireyin tek ve kendine özgü oldu una inanır. Her bireyin davranı ları di erlerinden ya am biçiminin özellikleri ile ayrılır. Adler kuramına göre ki ilik, bireyin kendisine, di er insanlara ve topluma kar ı geli tirdi i tutumların ürünü olarak geli ir. Ki ili in merkezi bilinçtir. Birey bilinçli bir varlıktır. Davranı larının bilincindedir⁵³.

Freud ve Jung'un üzerinde fazla durmadı ı "toplumsal belirleyiciler" Adler'de büyük önem kazanmı ve onun psikoloji kuramının temelini oluşturmıştır. Böylelikle psikologlar toplumsal etmenlere yönelmişler ve Adler sosyal psikolojinin gelişimine yardımcı olmu tur⁵⁸.

2.5.4.Horney'in Ki ilik Kuramı

Horney, ki ilik hakkındaki görüş ve dü üncelerini belirlerken, sosyal ilişkilerle ilgili önemli çözümlerden yararlanmı tır. Dü ünüğe göre, ki ili in temel elemanı, endişe ve korkudur. Her fert, çe itli kaynaklardan ileri gelen kendi e ve korkularını yenebilmek ve bunları a abilmek için birçok faaliyette bulunur. Endişe ve korku oluşturan kaynaklarla ba edebilmek için başvurulan çe itli davranı kalıpları ve taktikleri, e er belirli bir çözün oluşturmaması olsa bile fertlerin sinirsel gerginlikten kurtulmasına sebebiyet verebilir. Horney'in kaygı ve korkular ile ba edebilmek için fertlerin başvurabilece i davranı alternatiflerini on adet olarak belirlemesine karşılık, bunlardan üç tanesi,

özellikle toplumsal sistem içerisindeki kişilik türlerinin tespit edilmesi açısından oldukça önemlidir¹²:

1. İnsanlara yaklaşarak sevgi ve yakınlık duyma suretiyle endişe ve korkuları giderme çabaları içinde bir kişilik geliştirme
2. İnsanlardan uzak durmak, onlara karşı mamak ve yalnız başına hareket ederek endişe ve korkulardan kurtulma çabaları içinde bir kişilik geliştirme
3. İnsanlara karşı gelmek, onlarla mücadeleye girmek, her şeyi tartışarak ve kavga ederek elde etmeye çalışmak şeklindeki faaliyetler yardımıyla endişe ve korkulardan kurtulma çabalarının olumsuz bir kişilik geliştirme

Horney'e göre insanın hayatını saran çetneli kaygı ve korkularla baş etmede yararlanılan davranışsal taktik tercihleri, fertlerin büyük ölçüde hangi kişilik özelliklerine yatkın olduklarıyla yakından ilgili olan bir husustur¹³.

Horney'e göre kişinin biçimlenmesinde sosyal ve kültürel koşullar, özellikle de çocuktaki deneyimler oldukça önemli bir role sahiptir. Çocukluklarında sevgi ve efkat ihtiyacı karşılanmayan insanlar ebeveynlerine karşı temel dümanlık duyguları geliştirirler. Bunun sonucu olarak temel kaygı yaşarlar. Horney insanların temel kaygı ile mücadele etmek için diğer insanlarla ilişkilerinde üç temel tarzdan birini benimseyip kullandıklarını öne sürmüştür. Bunlar; insanlara yönelme, insanlara karşı olma ve insanlardan uzaklaşma⁵⁵.

Horney, çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirebilmesi için temel koşulları, çocuğa sevgi, destek ve anlayışa sahip olabilen bir ortamın varlığını olduğunu görüşünü sıklıkla belirtmiştir. Horney'e göre, çocuk, ancak böyle bir ortamda gelişmesi gereken dönemleri tamamlayarak kimliğini geliştirebilir ve

gereken dönemde ana-babasından koparak aile ötesindeki geniş toplum grubundaki yerini alır⁵⁴.

Horney, Adler'in insanların yapıcı ve olumlu bir içsel dünya aya sahip oldukları ve kişiliğin biçimlenmesinde kültürün ve çevrenin önemli etkenler olduğu yönündeki görüşlerine katılmaktadır. Horney'e göre insanlar kendilerine özgü potansiyellerini geliştirmek için çabalarlar. Dünya olarak bizde var olan bu güçlü sosyal güçler tarafından engellendiğinde patolojik davranış ortaya çıkar. Bu nedenle pozitif yönde gelişme engellenmiş olur⁵⁵.

Horney'e göre bireyin yaşamında iki temel temel ihtiyaç vardır ki bunları yönetir. Bunlar emniyet duygusu ve doyumdur. Ona göre birey, emniyet ve doyum sağlamak için yiyecek, giyecek, para, cinsellik gibi pek çok ihtiyaçları feda edebilir. Bireyin temel amacı, tehlikeden uzak ve emniyet içinde bir yaşam istemesidir. Birey korkmadan yaşamak ister. Korku ve güvenlik aynı temel ihtiyacın iki kutbudur. Birey güvenlik arar, korkudan kaçır⁵⁹.

2.5.5.Erikson'un Kişilik Kuramı

Erikson, Freud'un kuramından yola çıkarak insan kişilikleri arasındaki farklılıkları kendi kuramını geliştirmiştir⁵⁹. Bu kurama göre, kişilik gelişiminde doğuştan getirilen kapasitelerin önemini kabul etmekle birlikte, sosyal ve tarihsel faktörlerin kişiliğin biçimlenmesinde oldukça önemli etkileri olduğunu belirtmektedir. Erikson'a göre birey dünyaya geldiğinde, ego bir potansiyel olarak ruhsal yapının içinde yer almaktadır, ancak egonun ortaya çıkması kültürel bir çevrede gerçekleşecektir. Farklı toplumlar, gelişen çocuk yetiştirme biçimleriyle, o toplumda yaşayan bireylerin kişiliklerini kendi kültürlerinin değer ve ihtiyaçlarına uygun olacak şekilde biçimlendirmektedirler⁵⁵.

Yine Erikson, psikanalizin çocuk cinselli i üzerinde çok fazla durdu unu savunmu ve bu kavramı hemen göz ardı etmek yerine onu geni letmi tir. Erikson'a göre çocuk bir takım psikoseksüel dürtüleri tatmin etmeye çalı ır, ancak bu dürtüler çok geni bir bütünü sadece bir parçasıdır. Oral evre olarak nitelendirdi imiz dönemde çocuk yiyerek ve emerek oral tatmin sa layacaktır. Ancak Erikson' a göre çocuk aynı zamanda pek çok algıyı da ilgi ile izlemektedir. Erikson, cinsellikten ba ka dürtülerin de oldu unu kabul etmektedir³⁰.

Erikson, be ikten mezara ki ilik geli imini tanımlayan sekiz evrelik bir dizi önermi tir. Erikson bu evrelere psikososyal evreler adını vermektedir, çünkü bireylerin psikolojik geli iminin hayatın çe itli noktalarında kurulan sosyal ili kilere ba lı oldu unu söylemektedir. Her evrede, kar ı kar ıya gelinmesi gereken özel sorunlar ya da krizler vardır⁸.

Erikson'un sekiz evreden olu an bu ki ilik evreleri a a ıda sıralanmı tır⁵⁵;

- Bebeklik: Temel güvene kar ı temel güvensizlik
- İlk çocukluk: Özerkli e kar ı utanç ve üphe
- Oyun ça ı: Giri imcili e karlı suçluluk duygusu
- Okul ça ı: Çalı kanlı a kar ı a a ılık duygusu
- Ergenlik: Kimli e kar ı kimlik karga ası
- Genç yeti kinlik: Yakınlı a kar ı yalıtılmı lık
- Yeti kinlik: Üretkenli e kar ı durgunluk
- Ya lılık: Benlik bütünlü üne kar ı umutsuzluk

Erikson, ergenli e giri le birlikte ya "kimlikle" ya da "rol kar ı ıklı ıyla" sonuçlanacak bir dizi kararın alınması gerekti i varsayımını geli tirmi tir. Do ru kararları alan ergenler, deyimlerini açıkça tanımlanmı

bir kimlikle bütünle tirmeye yetenekli olacaklardır. Do ru kararları alamayanlar ise, ergenlik sona erdikçe ve yeti kinlik ba ladıkça geli tirilecek çe itli kimliklerle ve oynanacak rollerle ilgili sorularla bunalacaklardır⁶⁰.

Ergenin üstünde akran gruplarının büyük bir etkisi vardır. Erikson'a göre, ergen bu dönemde ba arılı bir ekilde kimlik kazanma sorununu çözerse, kendine güvenen, kendinden emin bir ki i olarak ya amını sürdürür. Bu dönemde "Ben kimim?" sorusu çok önemli hale gelir. Ergen, bu soruyu cevaplarken, ana-babasından çok, akran gruplarından etkilenir⁵⁸.

Erikson'un kimlik tanımı "tecrübenin devamı için bilinçsizce çabalama" ve "grup idealleriyle bütünle me hissi ve bireysel e itsizli in ki isel olarak hissedilmesi" ekinde açıklanabilir. Erikson ayrıca kimli i "çocu un ba ımlı oldu u insanlara benzemek istedi i ve ço u zamanda buna zorlandı ı zaman yaptı ı özde lemenin bir toplamıdır." ekinde açıklamaktadır³⁰.

2.5.6.Eysenck'in Ki ilik Kuramı

Eysenck ki ili i tanımlama ve ki ilerarası farklılıkları belirlemeye yönelik hazırlanan ifadelerin belirli gruplar veya kategoriler halinde düzenlenmesi üzerinde çalı mı tır¹⁷. Eysenck bu çalı malarında amacının, ki ili in ana boyutlarını ke fetmek ve onları operasyonel olarak tanımlamak oldu unu ifade etmektedir. Normal, nörotik ve psikotik gruplar üzerinde yaptı ı çe itli ara tırmalardan sonra Eysenck düzenlenen ölçekler üzerinde istatistik teknikler yardımıyla üç ki ilik boyutu ortaya koymu ve her bireyin, gösterdi i özelliklere göre, bu boyutlar üzerinde belirli pozisyonlara yerle tirilebilece i görü ünü ifade etmi tir. Eysenck'in ortaya koydu u bu boyutlar dı adönüklük-içe dönüklük, nerotizm ve

psikotisizmdir. Eysenck ayrıca ki ilik boyutlarının ölçeklerine güvenilir yanıtlar alabilmek için bir de yalan söyleme ölçe i geli tirmi tir⁶¹.

Eysenck'in ileri sürdü üne göre, bu faktörlerin hepsinin biyolojik kökenleri vardır. imdi bu faktörleri ve bununla ilgili Eysenck'in görüşlerini ele alalım⁴⁸;

Dı a dönüklük temel olarak sosyallik, girişkenlik, cana yakınlık, konu kanlık, uyumluluk, canlılık, liderlik ve aktiflik gibi özelliklerle karakterizedir. Tipik bir dı a dönük, çok sayıda arkada a sahiptir ve heyecan verici aktivitelere sahiptir. yimsenlik, akıcılık, de i kenlik dı a dönüklü ün di er belirgin özellikleridir. çe dönükler ise dı adönük özelliklerinin tersine sahiptir. Tipik bir içedönük; sessiz, içine kapanık, çok fazla sayıda arkada a sahip olmayan, tek ba ına olmayı tercih eden bireydir. Temkinlilik, çekingenlik ve edilgenlik de içe dönüklü ün di er belirgin özellikleridir⁵⁵.

Dı a ve içe dönüklülük sözcüklerinin ça da kullanımı, herkesin ya dı adönük ya da içedönük olduklarını göstermez. Bu terimler iki ucu ifade eder ve insanlar, ço u bu uçların ortasına yakın bir yerde olmak üzere, her yerinde bulunabilirler⁶².

Eysenck'in kuramındaki ikinci temel ki ilik boyutu nörotisizmdir. Nevrotiklik düzeyi yüksek olan insanlar; kararsız, huzursuz, kaygılı, alıngan, duygusal davranma e iliminde olan, çabucak üzülen ya da öfkelenen, küçük engellemeler ve sorunlar kar ısında bile a ırı duygusal tepkiler veren ve tekrar normale dönmekte güçlük ya ayan, çok çabuk heyecanlanan ve di er insanlara göre daha kolay depresyona girebilen kimselerdir. Eysenck'in kuramına daha sonra ekledi i psikotisizm boyutunda ise yüksek puan alanlar; bencil, saldırgan, mesafeli, so uk,

anlayı sız, ba kalarıyla ilgilenmeyen, genel olarak ba kalarının haklarına ve iyili ine kayıtsız olan kimselerdir¹⁹.

Dı a dönüklük, sosyalli i ve dürtüsell i temsil ederken, bu boyutta yüksek puan alan ki iler, insanlarla ileti imi seven, giri ken ve yalnız olmaktansa insanlarla olmayı tercih eden biri olarak tanımlanmı tır. Nörotisizm boyutunun duygusal tutarlılı a veya a ırı tepkiselli e i aret etmekte oldu u ve bu boyutta yüksek puan alan bir ki inin, kaygılı, depresif, gergin, çekingen, a ırı duygusal ve dü ük öz-güveni olabilece i öne sürülmü tür. Psikotisizm boyutu ise, so uk, mesafeli, saldırgan, güvensiz, duygusuz, tuhaf ve empati kuramama, suçluluk ve di er insanlara kar ı duyarsızlık gibi daha çok sıra dı ı ki ilik özelliklerini ifade etmektedir⁶³.

Eysenck'in ki ilik boyutlarını ölçen ölçü araçlarının durumu oldu undan ba ka göstermesini önlemek için geli tirdi i yalan ölçe inden alınan yüksek puan, ki inin kendisini oldu undan ba ka gösterdi ini ortaya koymaktadır. Bu nedenle yüksek yalan puanı uyarıcı olmalıdır⁶¹.

Zel, (2001)²⁷ ise Eysenck'in ki ili i dört düzeyde ele aldı ını belirtmektedir;

Birinci düzey; ki ili in en alt düzeyidir ve çok özel tepkileri içerir. Kalıtımsal özelliklere göre bireyin belirli özellikler ta ıması bu düzey ile ilgilidir. İkinci düzey; bireyin bulundu u ortamlardan elde etti i, alı kanlıklara dayalı özellikleri ile ilgilidir. Bireyin bezer durumlar kar ısında benzer davranı ları göstermesi hali, bu düzey ile ilgilidir. Üçüncü düzey, e ilimler düzeyidir ve bireyin birçok alı ılmı davranı arasından belirli e ilimleri kazanması a amasıdır. Belirli kalıtımsal özellikler ve alı ılmı davranı ların sonucu olarak bireylerin e itimleri ortaya çıkacak, bu sonuca göre de dar anlamda ki ilik kalıpları belirecektir. Ki ili in dördüncü

a aması, tip a amasıdır. Eysenck'in yaklaşıma göre tipin ortaya çıkmasında her bir amanın baskın etkisi vardır.

2.6.Spor ve Kişilikli kisi

Spor evrensel kültürün bir parçası, dünyada dili, ırkı, dini farklı insanları birleştiren önemli bir vasıta. Dünya barışına katkı sağlayan bir etkinliktir, diyebileceğimiz gibi çağımız sporunu; fiziksel faydalarının yanı sıra insanların ruhsal sağlığını da olumlu yönde etkilemek, sosyal ve moral kazançlar sağlamak amacı ile yapılan hareketler topluluğu olarak da tanımlayabiliriz⁵⁶. Sporun çok yönlü bilimsel bir tanımına bakacak olursak; Spor, yapan (sporcu) açısından kazanmaya dönük teknik ve fiziki bir çaba; izleyen (seyirci) açısından yarışmaya dayalı estetik bir süreç; toplum genelince oluşturulan bütün içinde de, yerine göre o toplumun çelişkileri ve özelliklerini yansıtan bir ayna (ya da baskımlı deyim), yerine göre onu yönlendirebilen etkili bir araç, ama son tahlilde, önemli bir toplumsal kurumdur³⁵.

Bireyde kişilik yapısı olduğu toplumda diğer kişilerle ve organize gruplar içindeki etkileşimlenmektedir. Bu etkileşime zemin hazırlayan en güzel ortam da spor faaliyetlerinde bulunmaktadır. Çünkü bireysel tercihlerin ön plana çıktığı çağımızda zaman etkinliklerinin hiçbiri sporda olduğu kadar oyun, zevk, eğlence ve yarışma özelliklerini birlikte taşımazlar⁶⁴. Düzenli olarak spor yapmanın fiziksel ve psikolojik sağlığını olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir. Kendine güvenin artması, olumlu kişilik düzensesi, kendini kabul, anksiyete, depresyon ve streste azalma, sporun kişisi üzerindeki olumlu etkileridir⁶⁵.

insan davranışları ihtiyaçlardan doğar. Sportif davranışlar da insanın hareket etme ihtiyacının bir sonucudur. İhtiyaçların karşılanmasına yönelik davranışların belirleyicisi olan davranış özellikleri, sportif

davranı ların belirlenmesi ve yönlendirilmesinde de önemli bir faktördür. Buradan hareketle, bazı davranı özelliklerinin sportif davranı lar üzerindeki etkilerinin bilinmesi ve tanımlanması, sportif ba arıyı da beraberinde getirecektir⁶².

Spor ve ki ilik üzerine pek çok ara tırmalar yapılmı olmakla birlikte, birbirleriyle çeli en sonuçlar bulunmu tur. Fakat tüm ara tırmacıların "sporla ki ilik arasında bir etkile im oldu u" ve "sporun olumlu etkiler bıraktı ı" biçiminde bir ön kabulü vardır²⁴.

Çe itli bilim adamları, dü ünürler, spor ahlakçıları, sporun ki ilik üzerine etkilerini öyle genelle tirmektedirler⁶⁶:

1. Spor karakteri ekillendirir
2. Takım sporları i birli i yapmayı ö retir
3. Bireysel sporlar ki isel disiplini geli tirir
4. Spor erkekçe mücadeleyi ö retir
5. Beden e itimindeki serbestlik ve zorunlu olmayı , ö renci-ö retici ili kilerini geli tirerek, sporcunun sosyalle me sürecini kolayla tırır
6. Tehlikeli idmanlar cesareti artırır.
7. Bazı spor dalları yüksek bir ileti im de erine sahiptir. Özellikle bedensel temasın oldu u spor dallarında bu daha belirgindir
8. Spor, saldırganlık dü rtülerini, do al yolla ve sosyal kurallara uygun olarak bo altmayı ö retir.

Ki ilik geli mesini sa lamak için disiplinler arası bir etki olarak algıladı ımız spor gençleri ileride yakalanmaları muhtemel sosyal hastalıklardan uzak tuttu u gibi koruyucu yönüyle onların ruh sa lı ı da korur⁶⁴.

Sosyal bir varlık olan insanın içinde bulunduğu her çevrede, bireyleri diğerlerinden farklı kılan kişilik özellikleri önemli birer faktördür. Aynı durum doğal olarak, spor alanında da önemli bir etkidir. Günümüz sporunda kişilerin, başarı, uyum ve sporun diğerlerine etkisinin önemi anlaşılmıştır. Spor alanında başarıya ulaşmada önemli etkenlerin içinde sayılabilecek özelliklerden birinin de sporcunun kişilik özelliklerinin olabileceği düşünülmektedir²².

Sportaki kişilik araştırmalarında bir yandan spora farklı derecede katılım gösteren ve farklı derecede başarılı olan kişiler diğer yandan da çeşitli dallarda spor yapanlar arasındaki kişilik farkları araştırılır. Spor ve kişilik arasındaki ilişkiyi doğru bir şekilde ortaya koymak için iki soruya cevap aranır; spor faaliyetinde bulunan insanın kişiliğinde bir değişiklik olur mu? ve belli kişilik özellikleri, belli bir spor türünü belli bir düzeyde icra etmek için gerekli midir?⁶⁷

Spor ve kişilik konusunda en önemli görüşlerden biri Eysenck'e aittir. Eysenck sporcu davranışıyla, seçilen spor dalıyla kişilik özellikleri ve sinir sistemi arasında güçlü bir ilişki olduğunu savunur. Sporcuların dayanma, stresle ya da güçlüklerle başa çıkma gücü kişilik özellikleri ve sinir sistemi seviyelerine göre farklılıklar gösterir. Bu görüşüne dayanak olarak Kore savaşı'ndaki bir olayı gösterir²⁴:

“Kore’de esir düşen ve sonra dönen askerlere nelerle karşılaştıkları sorulduğunda, ‘çok dar ve karanlık bir çukura konarak uzun süre orada tutulduklarını, tek düşüncelerinin ve çabalarının bu durumda kurtulmak olduğunu’ söylemişlerdir. Hiçbirisi kendilerine işkence yapıldığını söylememiştir.”

Baer (1998)⁶⁶'de sporcunun duygu ve davranışlarını etkileyebilecek bir takım etmenlere değinmiştir: Sporcu her türlü

engellemelere (Rakip, seyirci, hava ve saha koşullarına ve hatta hakemlere) rağmen, amaçladığı performansı sağlayabilmek için bedensel ve ruhsal kapasitesini sonuna kadar zorlamak zorundadır. Sporun bireye etkisi hem ruhsal hem de bedenseldir. Bu etkiler antrenman ve yarışmada farklılık gösterir.

Küçük ve Koç'a (2002)⁶⁸ göre ise spor sadece insanların fiziki ve psikolojik açıdan güçlenmesi için sürdürülen bir faaliyetler bütünü olmaktan, daha ileri gitmemiştir. Bununla birlikte spor, kişinin sosyalleşmesine de yardımcı olan önemli bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyin sosyal yaşamı içerisinde, psiko-sosyal gelişimini destekleyerek bunu hızlandırmasına yardımcı olan faktörlerin başında spor yer almaktadır. Sporun kişinin psiko-sosyal gelişiminde önemli bir yeri olduğu, insanların sosyal ve psikolojik bakımdan aktif olmanın en kolay yolunun spordan geçtiği unutulmamalıdır.

2.7. Spor ve Kişilik ile İlgili Yapılan Bazı Çalışmalar

2.7.1. Spor ve Kişilik ile İlgili Yapılan Bazı Yerel Çalışmalar

Koruç (1994)⁶⁹, bayan milli voleybol takımının kişilik örüntülerini incelediği araştırmasında, sporcuların sorumluluk alabilen, risk alma özelliği yüksek, dışa dönük, macerayı seven, kuralcı ve genelde katı bireylerden oluştuğunu belirtmiştir.

Bayar ve Koruç (1997)⁷⁰ atletizmde atıcıların kişilik özelliklerini araştırdığı çalışmada, atletizmde atma branşında elit olarak nitelenen erkek ve bayan sporcular ile atlet olmayan ve spor yapmayanların kişilik örüntüleri karşılaştırılmıştır. Sonuç olarak, atlet atıcıların girişken, bağımsız, sert ve çetin görünüme sahip olduğu, bayan atlet

atıcıların ise hareketli, enerjik ve sempatik oldu u görülmü tür. Spor yapan ve yapmayanların durumuna bakıldı ında ise spor yapmayanların yapanlara göre, genel olarak sosyal çevreden uzakla mı , yaygın kaygı ya antıları olan, sınırlı, ilgi alanları geni , soyut ve belirsiz amaçları olan bireyler olma puanının daha yüksek oldu u söylenebilir.

Kuru (2003)⁷¹, Gazi Üniversitesi Beden E itimi Spor Yüksek Okulu'nda okuyan milli sporcular ile beden e itimi derslerine katılan öğrencilerin kişilik özellikleri bakımından anlamlı bir fark olup olmadığını Hacettepe Ki ilik Envanteri ile ara tırmı tır. 18-25 ya arası okula devamlı gelen 122 milli sporcu, 124 milli olmayan kız ve erkek toplam 246 öğrencinin katıldı ı ara tırmada kişilik özellikleri, cinsiyet, ferdi ve takım sporu yapma, milli olup olmama de ğerşkenleri arasında anlamlı bir fark bulunamamı tır.

Güler (2005)⁷², artistik cimnastikle ilgilenen elit sporcuların kişilik yapısını belirlemeye yönelik ara tırmasında 100 sporcuya Cattell 16 PF Ki ilik Envanteri uyguladı mı tır. Sonuç olarak, cimnastik sporu ile ilgilenen erkeklerin bayanlardan daha gerçekçi (amaçlarına ulaşma ba arılı) bir kişilik yapısına sahip oldukları, erkek cimnastikçilerin önündeki i i bitirmeyi önemsedikleri, bayan cimnastikçilerin ise i i anlamaya önem verdikleri; erkek cimnastikçilerin daha pratik, uygulayıcı ve gelene e ba lı oldukları, bayanların ise denemeye açık ve kendi ürünleri olan yeni projeleri sonucu belli olmasa da uygulamaya kalkış tıkları görülmü tür. Bunun yanında hem bayan hem de erkek cimnastikçilerin kendilerini çok fazla i e vermedikleri, strese kar ı dirençli olmadıkları, sabırsız ve sınırlı oldukları, duygularını zor kontrol ettikleri ve sakarlık yapmaya yatkın oldukları sonucuna varmı tır.

Yıldız (2008)⁷³, 2007–2008 futbol sezonunda çe ğitli illerde, profesyonel, paf ve amatör liglerde oynayan 300 futbolcunun kişilik tipleri

ile sürekli öfke-öfke ifade tarzlarını incelemiştir. Araştırma sonucuna göre amatör ve profesyonel ligde yer alan futbolcuların sürekli öfke ve öfke tarzları ile ilişkili tiplerinin tüm alt boyutları (psikotizm, ödönük, nörotik ve yalan) arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Eğitimde kendine göre bakıldığında ise eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin öfke kontrollerini daha iyi ayarladıkları görülmüştür.

Kuru ve Batu'un (2008)⁷⁴, yaptıkları çalışmada bayan ve erkek futbolcuların ilişkili özelliklerinin belirlenmesi ve bedenlerini algılama düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda erkek futbolcuların, çekici olmayan, sevimsiz, kendi istediğini yapamayan, güzel görünmeye değer vermeyen bir yapıya sahip oldukları belirlenirken bayan futbolcuların çekici, sevimli, istediğini yapabilen, güzel görünmeye dikkat eden bir yapıya sahip oldukları belirlenmiştir. Ayrıca, erkek futbolcuların kontrolsüz, para harcamada kontrolsüz, düzensiz rahat oldukları belirlenmiş fakat bayan futbolcuların kontrollü, para harcamada kontrollü, düzenli, rahat hareket edemeyen bir yapıya sahip oldukları belirlenmiştir. Bayan ve erkek futbolcuların beden algısının cinsiyetdeki kendisi açısından anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir.

Güçlü ve Yentür (2008)⁷⁵ ise yaptıkları çalışmada milli takım düzeyindeki elit bayan sporcuların ilişkili yapılarıyla bedenlerini algılama düzeylerini karşılaştırmıştır. Anketler yedi değişik branşta (basketbol, futbol, hentbol, judo, karate, halter ve güreş) faaliyet gösteren Milli Takım kamplarına katılmış olan toplam 159 bayan sporcuya uygulanmıştır. Sonuç olarak araştırmaya katılan bayan sporcuların ilişkili uyum düzeyi puanlarının spor branşlarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği ve güreş ile halter branşlarındaki sporcuların "uyum problemi" yaşadıkları tespit edilmiştir. Sporcuların sosyal uyum düzeyi puanları yüksek bulunmuş ve sporcuların hepsinin "uyumlu" oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca bayan

sporcuların bedenlerini algılamaları ile kişisel uyumları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

Tatar'ın (2009)⁷⁶ da sporcu kadın ve erkeklerin kişilik profillerinin karşılaştırılmasına yönelik yaptığı çalışmada ise kadınların canlılık, girişkenlik, duygusal dengekenlik, endişeye yatkınlık, analitik düşünme, duyarlılık ve yeniliğe açıklık alt boyut toplam puanlarının erkeklerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Erkeklerin ise sakinlik ve uzlaşma alt boyutlarında kadınlardan daha yüksek puan ortalaması aldıkları gözlemlenmiştir.

Bayar (2003)⁷⁷, spor yapan ve yapmayan bayanların kişilik özelliklerinin karşılaştırılması amacıyla yaptığı çalışmada, 118 bireysel (atletizm, eskrim, judo, taekwon-do) ve 73 takım sporu (voleybol, hentbol ve basketbol) yapan bayan sporcular ile 94 spor yapmayan bayanların kişilik özelliklerinin karşılaştırılması için MMPI-Minnesota Çok yönlü Kişilik Envanteri kullanmıştır. Elde edilen bulgular spor yapan bayanların, spor yapmayan bayanlara göre daha dışa dönük, macerayı seven, risk alma özelliği yüksek, uysal, kuralcı, itaatkar, yetenekli ve kendilerine olan güvenlerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Takım sporları ile uğraşan bayanlar ile bireysel spor yapan bayanların kişilik özelliklerinin karşılaştırılmasında ise sonuç takım sporlarıyla uğraşanların daha sosyal ve girişken oldukları yönünde yapılan yorumlarla paralellik göstermektedir.

Zengin (2010)²² ise bireysel spor yapan elit düzey sporcuların öfke düzeyleri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuç olarak, öfke ya antısının kişilik özellikleriyle anlamlı düzeyde ilişkileri vardır. Ayrıca bu sporcuların öfke ve kişilik özellikleri, branş ve demografik özellikler açısından incelendiğinde anlamlı ilişkiler gözlemlenmektedir.

kizler' in (1997)⁶⁷ aktardı na göre ise, sporun ki ili i ne ekilde etkiledi i konusuyla yakından ilgilenen Gabler, 1970 yılında çok ba arılı 170 genç yüzücü üzerinde bir ara tırma yapmı tır. Aradan be yıl geçtikten sonra, bu yüzücülerden 102 tanesi tekrar aynı ara tırmaya alınmı tır. Her iki ara tırmada da aynı testi uygulayan Gabler, ilk ara tırmanın sonucunda, yüzücülerin ki iliklerinin çok az bir sapma gösterdi i ortaya çıkmı tır. Be yıl sonra tekrarlanan ara tırmanın sonuçları da, ölçülmü olan ki ilik özelliklerinde bir de i ikli in gerçekte medi ini göstermi tir.

2.7.2.Spor ve Ki ilik ile lgili Yapılan Bazı Yabancı Çalışmalar

Pahtan ve arkadaşlarının (2010)⁷⁸ Sindh'deki lise öğrencilerinin spor aktiviteleri ile akademik ba arı ve ki ilik özellikleri arasındaki ili kiyi incelemek amacıyla 8 farklı lisede rastgele seçilmi 607 erkek öğrenci üzerinde yaptıkları çalışmada özellikle erken dönemde verilen eğitimle, ki inin eğitim performansı ve toplumda spor aktiviteleri ile büyümeleri arasındaki ili ki üzerine durulmu tur. Buna göre, bir ki inin ki ilik özellikleri ile erken ça daki okul spor aktivitelerine katılımı ilerideki profesyonel hayatı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

Nia ve Basharat (2010)⁷⁹, yaptıkları çalışmada sporcuların bireysel ve takım sporlarındaki ki ilik özelliklerini karşılaştırmı lardır. Sonuçlar bireysel spor yapan sporcuların sorumluluk sahibi olma ve kendi kendini yönetme becerilerinin takım sporcularındakilere göre önemli derecede daha yüksek oldu unu ortaya çıkarmı tır. Ancak takım sporcuları bireysel spor yapanlardan daha geçimli ve sosyal olduklarını göstermi tir. ki grubunda sinirlilik, dışarıya dönüklük ve açık olma durumlarında önemli bir farklılık gözlenmemi tir. Sonuç olarak bireysel ve

takım sporlarındakilerin ki ilik özelliklerinde farklılıklar oldu u ortaya çıkmı tır.

Shariati ve Bakhtiari (2011)⁸⁰, Ahvezdeki Islamic Azad Üniversitesinde bulunan sporcu olan ve sporcu olmayan öğrencilerin ki ilik özelliklerini (sınırlılık, dışarıya dönüklük, deneyime açık olma, sorumluluk sahibi olma ve kendi kendini yönetme) karşılaştırmak amacıyla bir çalışmaya yapmışlardır. Sonuçlar spora katılımın bireylerin ki ilik özellikleri üzerinde pozitif etkisinin olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca sporcu olanların olmayanlara göre daha olumlu ki ilikte olduğunu göstermiştir.

Rhea ve Martin (2010)⁸¹, geleneksel ve alternatif spor yapan bireylerin ki ilik özelliklerini ortaya koymak amacıyla bir çalışmaya yapmışlardır. Araştırma, tenis ve voleybol gibi geleneksel sporları yürüten 70 erkek sporcu, 63 erkek rodeocu ve alternatif sporlarla uğraşan (motosiklet, wakeboarding vs.) yapan 50 erkek sporcu üzerinde yürütülmüştür. Sonuçlara göre alternatif spor grubu ile geleneksel spor yapanlar arasındaki farklılıklar önemli bulunmuştur. Özellikle alternatif spor yapanların daha içe kapanık, kendine yeten ve duyarlı oldukları görülmüştür. alternatif spor yapanlar daha farklı ki ilisel özelliklere sahip oldukları için geleneksel sporları yapanlarıkinden daha farklı antrenörlük, kondisyon ve rehabilitasyon eğitim almaları gerekir.

Martin, Malone ve Hilyer (2011)⁸², engelli seçkin bayan sporcuları üzerine yapılan nadir çalışmalardan birini yürütmüştür. Araştırmacılar altın madalya kazanan 2004 Amerika engelli kadın basketbol takımı ve herhangi bir takımında yer almayan 13 sporcu üzerinde 16 faktörlü ki ilik anketi uygulayarak ki ilik farklılıklarını ortaya koymuştur. Araştırmanın sonuçlarına göre engelli takımdaki sporcularda sert fikirlilik, endişe azlığı, ruh durumuna göre canlılık ve az görülen depresyon hali ve

kafa karı ıklı ı oranları daha yüksek bulunmu tur. Be sonucun hepsi için etkinin büyüklü ü geni ölçüdedir.

O'Sullivan, Zuckerman ve Kraft (1998)⁸³ yaptıkları beyzbol ve futbol oynayan erkek üyeleri ile saha hokeyi ve lacross (hokey benzeri top oyunu) oynayan bayan üyeleri ve binicilerden olu an grupların ki iliklerini kar ıla tırmı lardır. Ara tırmaya göre lacross ve saha hokeyi sporcularının binicilerden ve beyzbol oyuncularının futbol oyuncularından yüksek etkinlik gösterdikleri ortaya çıkmı tır. Vücuda yakın temas gerektiren sportlardaki yo un hissini saldırgan tutumu çekti i varsayımı desteklenmemi tir. Heyecan aray ı ola an dı ı bir duyum ve bireysel zorluklar yüksek riskli sportlarda katılımcıların önemli özelli i olarak tespit edilmi tir.

Allen, Greenlees ve Jones (2011)⁸⁴un 5 faktör ki ilik modeli incelemesi ve sporda davranı la ba a çıkma üzerine yaptıkları çalı maya göre dı a dönük sporcuların duygusal olarak istikrarlı ve aynı zamanda yeni deneyimlere açık oldu unu, problem odaklı ba etme becerilerin yüksek oldu u görülmü tür. Ayrıca üst ve alt düzey kadın ve erkek sporcular, bireysel ve takım sporu yapan sporcular arasında farklı ki ilik özellikleri oldu u gözlenmi tir.

Cameron ve arkadaş ularının (2006)⁸⁵ buz hokeyi sporcularının oynadıkları pozisyona göre ki ilik özelliklerinin belirlenmesine yönelik 578 erkek buz hokeyi (163 savunmadaki, 305 ataktaki ve 110 golcü) oyuncusu üzerinde yapmı oldukları ara tırmanın sonucuna göre farklı pozisyonlardaki oyuncuların pozisyonları hakkında bazı fikir birlikleri olu mu tur. Buna göre ataktaki oyuncuların, savunmadakiler ve golcülerden daha dı a dönük, anla ılmaz, disiplinsiz ve deneyime açık oldukları gözlenmi tir.

Coetzee'nin 2010⁸⁶ yılında bo z zaman aktivitesi olarak derin dalı yapan ki ilerin ki ilik profilleri üzerine yapmı oldu u çalı mada; ara tırmaya 60 dalı sporu yapan ki i katılmı ve bir ki ilik anketi olan klinik analiz anketi uygulanmı tır. Buna göre 4 ki ilik tipi: maceracı, gerçekçi, hayalperest ve pasif-saldırgan-maço ekinde tanımlanmı tır. Sonuçlara göre dalı yapanların sergiledikleri yüksek riskli davranı lar ki inin ki ilik tipine ba lı olabilmektedir.

Goran ve arkada ları 2011⁸⁷ yılında, 47 güre çı ve 80 erkek basketbol oyuncusunun ki isel özelliklerini ara tırmak amacıyla bir çalı ma yapmı tır. Yapmı oldukları çalı manın sonucuna göre güre çilerde nedensellik, baskınlık, canlılık, bilinçlilik, sosyal yönden atılganlık, ki isellik, mükemmeliyetçilik, süper ego, etkili ve duyarlı davranı lar daha dü ük bulunmu tur. Basketbol oynayanlarda ise sadece duyarlılık olarak sonuçlar daha dü ük çıkmı tır. Bunun anlamı ise basketbol oynayanların daha ba ımsız ve gerçekçi olmalarıdır.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde ara tırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama aracı, verilerin toplanması, geçerlilik-güvenilirlik ve verilerin analizi ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.1. Ara tırma Modeli

Ara tırma tarama modelindedir. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu ekliyle betimlemeyi amaçlayan ara tırma yaklaşımlarıdır. Ara tırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde de itirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan onu uygun bir şekilde gözleyip belirleyebilmektir⁸⁸.

3.2. Evren ve Örneklem

Ara tırmanın evrenini 2012- 2013 eğitim- öğretim yılında Ankara'da bulunan M.E.B' e bağlı Türkiye Voleybol Federasyonu Güzel Sanatlar ve Spor Lisesinde öğrenim gören 240 öğrenci ile Gazi Çiftliği Anadolu Lisesinde öğrenim gören 1170 öğrenci olmak üzere toplam 1410 öğrenci oluşturmuştur.

Ara tırmanın örnekleme ise rastgele yöntemle seçilmiş TVF Güzel Sanatlar ve Spor Lisesinde öğrenim gören 161 öğrenci ile Gazi Çiftliği Anadolu Lisesinde öğrenim gören 259 öğrenci olmak üzere toplam 420 öğrenci oluşturmuştur.

3.5. Veri Toplama Aracı

Çalışmada kullanılan veri toplama aracı 2 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, katılımcıların demografik bilgilerini tanımlamaya yönelik sorulara yer verilmiştir. İkinci bölümde ise “Eysenck Kişilik Anketi Gözden Geçirilmiş Kısa Formu” (EKA-GGK) kullanılmıştır. Anket psikotizm (6), nörotizm (6), dışa-dönüklük (6) ve yalan (6) gibi 4 alt boyutu ölçmeye yönelik toplam 24 maddeden oluşmaktadır. Ankette katılımcıdan 24 soruya evet (1) hayır (0) formatıyla cevap vermeleri istenir. Her bir kişilik özelliği için alınabilecek puan 0 ile 6 arasındadır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan anket, 2012-2013 eğitim öğretim yılı ekim ayı içerisinde ilgili makamlardan gerekli izinlerin alınması suretiyle TVF Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi ile Gazi Çiftlik Anadolu Lisesinde öğrenim gören öğrencilere bizzat araştırmacı tarafından ders saatleri içerisinde müdür yardımcıları ve beden eğitimi öğretmenlerinden yardım alınarak uygulanmıştır.

Anketin uygulama amaçlarında dağıtılan 500 adet anketten 439'u geri dönmüştür. Geri dönen anketler içinden 19 tanesi geçersiz sayılmış ve geriye kalan 420 anket geçerli kabul edilmiştir. Toplamda 420 adet anket değerlendirilmeye alınmıştır.

3.5. Geçerlik ve Güvenilirlik

Geçerlik, bir testin ölçmek istediği özelliği ölçmesi ile ilgili bir kavramdır. Bu bağlamda bir ölçmek istediği özelliği doğru ve diğer özelliklerle karıştırmadan ölçüyor ise bu testin geçerli olduğu söylenir⁸⁹. Başka bir tanıma göre ise geçerlik, testin bireyin ölçmek istediği özelliğini ne derece doğru ölçtüğüyle ilgili bir kavramdır⁹⁰.

Güvenilirlik ise bireylerin test maddelerine verdikleri cevaplar arasındaki tutarlık olarak tanımlanabilir. Güvenilirlik testin ölçmek istediği özelliği ne derece doğru ölçtüğü ile ilgilidir⁹⁰.

Çalışmamızda kullanılan Eysenck Kişilik Anketi- Gözden Geçirilmiş Kısa Formu (EKA-GGK) ölçeğinin ülkemizde geçerlik ve güvenilirlik çalışması Nuray KARANCI ve arkadaşları tarafından 2007 yılında yapılmıştır.

EKA-GGK önce Türkçe'ye çevrilmiş ve geri çevirileri yapılmış daha sonra dört ayrı üniversiteden 756 üniversite öğrencisine uygulanmıştır. EKA-GGK ile birlikte Rosenberg Benlik Saygısı ölçeği (RBSÖ), Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları-Çocuk Formu (KAET-Ç), Korku Tarama Envanteri (KTE-III) de geçerlik değerlendirilmesi amacıyla verilmiştir. Yapılan faktör analizinde 24 ölçek maddesi orijinal ölçekle örtüşen şekilde nörotisizm, dışadönüklük, psikotisizm ve yalan boyutları olmak üzere dört faktöre ayrılmıştır. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı dışadönüklük, nörotisizm, psikotisizm ve yalan boyutları için sırasıyla .78, .65, .42, .64 olarak bulunmuştur. Ölçeğin yapı geçerliliğini de değerlendirmek için ise EKA-GGK'nın KAET-Ç, RBSÖ ve KTE-III ile olan ilişkileri incelenmiştir. Sonuçlar ölçeğin yapı geçerliliğini desteklemektedir⁶³.

Geçerli bir testte bulunması gereken önemli bir özellik, testin güvenilir olmasıdır. EKA-GGK maddeleri ikili cevap seçeneği ile değerlendirildiğinden ve sürekli değildir olduğundan bu çalışmada güvenilirlik analizi için Kuder-Richardson 20 yöntemi kullanılmıştır. Testlerde maddeler iki kategorili seçeneklerden oluşuyorsa (evet-hayır, ...gibi) ölçeğin güvenilirliği Kuder-Richardson formülleri ile kestirilebilir. Kuder-Richardson yaklaşımı da alfa katsayısı gibi maddelerin iç tutarlığı konusunda bilgi verir. Bu yaklaşımda, testin sadece bir kez uygulanması

yeterli olup korelasyon katsayısının hesaplanmasına gerek yoktur⁸⁹. Yapılan analiz sonucunda bu çalı manın Kuder-Richardson alfa de erleri dı a-dönüklük, nörotisizm, psikotisizm ve yalan boyutları için sırasıyla .71, .60, .40, .59 bulunmu tur. Çıkan sonuçlar Karancı ve arkada larının buldukları sonuçla paralellik göstermektedir. Gerek Karancı ve arkada larının, gerekse bizim yaptı ımız çalı manın güvenilirli ine baktı ımızda ölçe in Türk ö renci ö rnekleminde güvenilirli i ve geçerli ini desteklemekte oldu u görölmektedir.

3.6. Verilerin Analizi

Çalı maya katılan ö renciler hakkında tanımlayıcı bilgiler sa lamak amacıyla çalı mada kullanılan testlere ili kin ortalama ve standart sapma gibi tanımlayıcı istatistikler verilmi tir. Daha sonra ö rencilerin EKA-GGK ölçe inden elde edilen psikotisizm, nörotisizm, dı a-dönüklük ve yalan puanlarının cinsiyete, bran a, millilik durumuna, spor yapıp yapmama durumuna ve spor ya ına göre farklılık gösterip göstermedi i test edilmi tir.

Çalı madan elde edilen veriler Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 17 istatistik paket programında analiz edilmi tir. istatistiksel analizler verilerin normal da ılıma uyup uymamasına göre parametrik ve parametrik olmayan olarak iki gruba ayrılırlar. Yapılan analizler çalı manın normal da ılıma sahip oldu unu göstermi buna göre ikili kar ıla tırmalarda *independent samples t testi*, ikiden fazla grubun oldu u bran lara ili kin kar ıla tırmalarda ise *Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)* kullanılmı tir. Bulunan anlamlı farklılıkların kar ıla tırılması için Tukey HSD çoklu kar ıla tırma testi kullanılmı tir.

EKA-GGK Ç N KODLAMA ANAHTARI

Ki ilik boyutları maddeleri:

Nörotisizm: 1, 9, 11, 14, 18, 21

Dı a-dönüklük: 2, 4, 13, 15, 20, 23

Psikotisizm: 3, 6, 8, 12, 16, 22

Yalan: 5, 7, 10, 17, 19, 24

Puanlama:

3, 5, 7, 10, 15, 16, 17, 19, 20, 22. maddeler için Evet = 0, Hayır = 1 puan

1, 2, 4, 6, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 18, 21, 23, 24. maddeler için ise Evet = 1,
Hayır = 0 puan

4. BULGULAR

Bu bölümde ara tırmanın amacı do rultusunda elde edilen bulgular, tablolar halinde sunulmu tur.

Tablo 1: Ara tırma Grubunun Ö renim Gördükleri Lise ve Cinsiyetlerine Göre Ya Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Lise	Cinsiyet	N	%	\bar{X}	S.S
Spor Lisesi	Kız	66	40,99	15,95	0,83
	Erkek	95	59,01	15,99	1,01
Normal Lise	Kız	124	47,88	16,44	0,94
	Erkek	135	52,12	16,55	1,01
Toplam	Kız	190	45,24	16,27	0,93
	Erkek	230	54,76	16,32	1,04

Tablo 1'deki verilere göre, spor lisesinde ö renim gören kız ö renciler ara tırmanın % 40,99'unu olu tururken, erkek ö renciler % 59,01'ini olu turmu lardır. Ya ortalamaları kız ö rencilerin $15,95 \pm 0,83$ yıl iken, erkek ö rencilerin ise $15,99 \pm 1,01$ yıl olarak tespit edilmi tir. Normal lisede ö renim gören kız ö renciler ara tırmanın % 47,88'ini, erkek ö renciler ise % 52,12'sini olu turmu lardır. Ya ortalamaları kız ö rencilerin $16,44 \pm 0,94$ yıl iken, erkek ö rencilerin $16,55 \pm 1,01$ yıl olarak belirlenmi tir.

Tablo 2: Spor Lisesi Ö rencilerinin Spor Bran larına Ait Da ılımları

Spor Bran ı	f	%
Voleybol	108	67,1
Basketbol	16	9,9
Futbol	18	11,2
Bireysel Sporlar	19	11,8
Total	161	100

Ara tırma grubunun spor bran larına ait da ılımlarına bakıldı nda, spor lisesinde ö renim görenlerin spor bran larının % 67,1' inin voleybol, % 9,9' unun basketbol, % 11,2' sinin futbol ve % 11,8' inin ise bireysel sporlar oldu u görülmü tür.

Tablo 3: Spor Lisesi Ö rencilerinin Millilik Durumlarına Ait Da ılımları

Millilik Durumu	f	%
Milli Sporcu	16	9,9
Milli Olmayan Sporcu	145	90,1
Toplam	161	100

Spor lisesinde ö renim gören ö rencilerin Millilik durumlarına ait da ılımları incelendi inde, % 9,9' unun milli sporcu, %90,1' inin milli olmayan sporcular oldukları tespit edilmi tir.

Tablo 4: Psikotizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Lise de i kenine Göre Kar ıla tırılması

Lise	N	\bar{X}	S.S	t	p
Spor Lisesi	161	1,54	1,22	-1,958	0,051
Normal Lise	259	1,78	1,23		

Tablo 4' de görüldü ü gibi, yapılan t-testi sonuçlarına göre, ara tırma grubunun EKA-GGK' nın Psikotizm alt boyutuna ili kin puan ortalamalarının lise de i kenine göre anlamlı bir farklılık göstermedi i tespit edilmi tir. Fakat Alfa (p) de erinin anlamlılık derecesine çok yakın oldu u görülmektedir [t= -1,958; p> ,051].

Tablo 5: Psikotizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Kız ve Erkek Ö renciler Bakımından Lise De i kenine Gö re Kar ıla tırılması

Cinsiyet	Lise	N	\bar{X}	S.S	t	p
Kız	Spor Lisesi	66	1,28	1,199	-2,483	0,014 *
	Normal Lise	124	1,75	1,264		
Erkek	Spor Lisesi	95	1,72	1,206	-0,548	0,584
	Normal Lise	135	1,81	1,204		

*p<0,05

Tablo 5'de, Psikotizm alt boyutu puan ortalamalarının kız ve erkek ö renciler bakımından lise de i kenine göre, spor lisesi ve normal lisedeki kız ö renciler arasında fark anlamlı bulunurken [t= -2,483; p< ,014], erkek ö rencilerde ise anlamlı bir fark bulunmamı tır [t= -0,548; p> ,584].

Tablo 6: Psikotizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesindeki Ö rencilerin Millilik De i kenine Göre Kar ıla tırılması

Millilik	N	\bar{X}	S.S	t	p
Milli Sporcu	16	1,93	1,481		
Milli Olmayan Sporcu	145	1,50	1,185	1,355	0,177

Tablo 6' da, ara tırma grubunun EKA-GGK' nın Psikotizm alt boyutuna ili kin puan ortalamalarının, spor lisesi ö rencilerin millilik de i kenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadı ı tespit edilmi tir [t= -1,355; p> ,177].

Tablo 7: Psikotizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesindeki Örencilerin, Spor Bran ı De i kenine Göre Kar ıla tırılması

	N	\bar{X}	S.S		
Voleybol ^a	108	1,33	1,067		
Basketbol ^c	16	2,12	1,204		
Futbol ^b	18	1,44	1,199		
Bireysel Sporlar ^d	19	2,36	1,605		
Toplam	161	1,54	1,219		
	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	23,285	3	7,762	5,678	,001*
Gruplar içi	214,615	157	1,367		
Toplam	237,901	160			

P<0,05

a<b<c<d

Tablo 7' deki ANOVA sonuçlarına göre ara tırma grubunun EKA-GGK' nın Psikotizm alt boyutuna ili kin puan ortalamalarının, spor bran ı de i kenine göre anlamlı bir farklılık oldu u belirlenmi tir. [F= 5,678; p< ,001]. Anlamlı farkların hangi gruplar arasında oldu unu belirlemek amacıyla Tukey HSD çoklu kar ıla tırma testi yapılmı tir. Tukey HSD testi sonuçlarına göre Voleybol (\bar{X} =1,33) ve Futbol (\bar{X} =1,44) ile u ra anlarla Bireysel Sporlar (\bar{X} = 2,36) ile u ra anlar arasında “Spor Bran ı” de i kenine göre anlamlı farklılık oldu u ve Bireysel Sporlar ile u ra anların Psikotizm alt boyutuna ili kin puanlarının di er iki gruptan daha yüksek oldu u bulunmu tur.

Tablo 8: Psikotizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesindeki Ö rencilerin, Spor Ya ı De i kenine Göre Kar ıla tırılması

	N	\bar{X}	S.S		
1 - 3 Ya	30	1,23	1,040		
4 - 6 Ya	87	1,51	1,199		
7 Ya ve Üzeri	44	1,81	1,334		
Total	161	1,54	1,219		
	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	6,264	2	3,132	2,136	,121
Gruplar içi	231,636	158	1,466		
Toplam	237,901	160			

Tablo 8' deki ANOVA sonuçlarına göre, ara tırma grubunun EKA-GGK' nın Psikotizm alt boyutuna ili kin puan ortalamalarının, spor lisesindeki ö rencilerin spor ya ı de i kenine göre anlamlı bir farklılık olmadı ı belirlenmi tir [F= 2,136; p> ,121].

Tablo 9: Nörotisizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Lise De i kenine Göre Kar ıla tırılması

Lise	N	\bar{X}	S.S	t	p
Spor Lisesi	161	3,01	1,697	-0,752	0,453
Normal Lise	259	3,14	1,698		

Tablo 9 incelendi inde, yapılan t-testi sonuçlarına göre, ara tırma grubunun EKA-GGK' nın Nörotisizm alt boyutuna ili kin puan ortalamalarının lise de i kenine göre anlamlı bir farklılık olmadı ı tespit edilmi tir [t= -0,752; p> ,453].

Tablo 10: Nörotisizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Kız ve Erkek Ö renciler Bakımından Lise De i kenine Göre Kar ıla tırılması

Cinsiyet	Lise	N	\bar{X}	S.S	t	p
Kız	Spor Lisesi	66	3,04	1,766	-1,903	0,059
	Normal Lise	124	3,53	1,630		
Erkek	Spor Lisesi	95	3,00	1,656	0,924	0,356
	Normal Lise	135	2,79	1,688		

Tablo 10'a bakıldı ında, Nörotisizm alt boyutu puan ortalamalarının kız ve erkek ö renciler bakımından lise de i kenine göre, anlamlı bir farklılık bulunmamı tır. Ancak spor lisesi ve normal lisedeki kız ö renciler arasında anlamlılık derecesine yakın bir fark tespit edilmi tir ($p > ,059$).

Tablo 11: Nörotisizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının, Spor Lisesindeki ö rencilerin Millilik De i kenine Göre Kar ıla tırılması

Millilik	N	\bar{X}	S.S	t	p
Milli Sporcu	16	3,37	1,668	0,884	0,378
Milli Olmayan Sporcu	145	2,97	1,701		

EKA-GGK' nın Nörotisizm alt boyutuna ili kin puan ortalamalarının, spor lisesindeki ö rencilerin Millilik de i kenine göre anlamlı bir farklılık olmadı ı tespit edilmi tir [$t = 0,884$; $p > ,378$].

Tablo 12: Nörotisizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesindeki Ö rencilerin Spor Bran ı De i kenine Göre Kar ıla tırılması

	N	\bar{X}	S.S		
Voleybol	108	3,09	1,737		
Basketbol	16	2,56	1,263		
Futbol	18	3,00	1,814		
Bireysel Sporlar	19	3,00	1,732		
Total	161	3,01	1,697		
	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	3,933	3	1,311	,450	,717
Gruplar içi	457,012	157	2,911		
Toplam	460,944	160			

Tablo 12' deki ANOVA sonuçlarına göre, EKA-GGK' nın Nörotisizm alt boyutuna ili kin puanların, spor bran larına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık görülmemektedir [F= 0,450; p> ,717].

Tablo 13: Nörotisizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesinde Ö renim Görenlerin Spor Ya larına Göre kar ıla tırılması

	N	\bar{X}	S.S		
1 - 3 Ya	30	2,93	1,720		
4 - 6 Ya	87	3,10	1,712		
7 Ya ve Üzeri	44	2,90	1,681		
Toplam	161	3,01	1,697		
	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	1,372	2	,686	,236	,790
Gruplar içi	459,572	158	2,909		
Toplam	460,944	160			

Tablo 13' deki ANOVA sonuçlarına göre, EKA-GGK' nın Nörotisizm alt boyutuna ili kin puan ortalamalarının, spor lisesindeki ö rencilerin spor ya ı de i kenine göre anlamlı bir farklılık olmadı ı belirlenmi tir [F= ,236; p> ,790].

Tablo 14: Dı a-dönüklük Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Lise De i kenine Göre Kar ıla tırılması

Lise	N	\bar{X}	S.S	t	p
Spor Lisesi	161	4,44	1,564	0,338	0,735
Normal Lise	259	4,39	1,758		

Tablo 14 incelendi inde, yapılan t-testi sonuçlarına göre, EKA-GGK' nın Dı a-dönüklük alt boyutuna ili kin puan ortalamalarının, lise de i kenine göre anlamlı bir farklılık bulunamamı tır [t= 0,338; p> ,735].

Tablo 15: Dı a-dönüklük Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Kız ve Erkek Ö renciler Bakımından Lise De i kenine Göre Kar ıla tırılması

Cinsiyet	Lise	N	\bar{X}	S.S	t	p
Kız	Spor Lisesi	66	4,60	1,567	0,537	0,592
	Normal Lise	124	4,46	1,750		
Erkek	Spor Lisesi	95	4,33	1,561	0,081	0,935
	Normal Lise	135	4,31	1,768		

Dı a-dönüklük alt boyutu puan ortalamalarının kız ve erkek ö renciler bakımından Lise de i kenine göre, anlamlı bir farklılık belirlenememi tir.

Tablo 16: Dı a-dönüklük Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesindeki Ö rencilerin Millilik De i kenine Göre Kar ıla tırılması

Millilik	N	\bar{X}	S.S	t	p
Milli Sporcu	16	5,25	1,483	2,188	0,030*
Milli Olmayan Sporcu	145	4,35	1,553		

*p<0,05

Tablo 16' daki EKA-GGK' nın Dı a-dönüklük alt boyutuna ili kin puan ortalamalarına bakıldı ında, spor lisesindeki ö rencilerin Millilik de i kenine göre anlamlı bir farklılık oldu u tespit edilmi tir [t= 2,188; p> ,030]. Buna göre milli sporcuların, milli olmayan sporculara göre Dı a-dönüklük alt boyutu puanlarının daha yüksek oldu u söylenebilir.

Tablo 17: Dı a-dönüklük Alt Boyutu Puan Ortalamalarının, Spor Lisesindeki Ö rencilerin Spor Bran ı De i kenine Göre Kar ıla tırılması

	N	\bar{X}	S.S		
Voleybol	108	4,31	1,683		
Basketbol	16	4,87	1,408		
Futbol	18	4,44	1,338		
Bireysel Sporlar	19	4,84	1,067		
Toplam	161	4,44	1,564		
	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	7,784	3	2,595	1,061	,368
Gruplar içi	384,017	157	2,446		
Toplam	391,801	160			

Tablo 17' deki ANOVA sonuçlarına göre ara tırma grubunun EKA-GGK' nın Dı a-dönüklük alt boyutuna ili kin puan ortalamalarının, spor lisesindeki ö rencilerin spor bran ı de i kenine göre anlamlı bir farklılık olmadı ı görülmektedir [F= 1,061; p> ,368].

Tablo 18: Dı a-dönüklük Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesindeki Ö rencilerin Spor Ya ı De i kenine Göre Kar ıla tırılması

	N	\bar{X}	S.S		
1 - 3 Ya	30	4,20	1,730		
4 - 6 Ya	87	4,35	1,532		
7 Ya ve Üzeri	44	4,79	1,487		
Toplam	161	4,44	1,564		
	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	7,888	2	3,944	1,623	,201
Gruplar ç i	383,913	158	2,430		
Toplam	391,801	160			

Tablo 18' deki ANOVA sonuçlarına göre, EKA-GGK' nın Dı a-dönüklük alt boyutuna ili kin puan ortalamalarının, spor lisesindeki ö rencilerin spor ya ı de i kenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadı ı tespit edilmi tir [F= ,623; p> ,201].

Tablo 19: Yalan Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Liselere Göre Karşılaştırılması

Lise	N	\bar{X}	S.S	t	p
Spor Lisesi	161	4,16	1,576	1,242	0,215
Normal Lise	259	3,96	1,522		

Tablo 19 incelendi inde, yapılan t-testi sonuçlarına göre, ara tırma grubunun EKA-GGK' nın Yalan alt boyutuna ilişkin puanların liselere göre anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir [t= 1,242; p> ,215].

Tablo 20: Yalan Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Liseler Arası Cinsiyetlere Göre Karşılaştırılması

Cinsiyet	Lise	N	\bar{X}	S.S	t	p
Kız	Spor Lisesi	66	4,45	1,656	0,605	0,546
	Normal Lise	124	4,31	1,439		
Erkek	Spor Lisesi	95	3,95	1,494	1,507	0,133
	Normal Lise	135	3,65	1,532		

Yalan alt boyutu puanlarının liseler arası cinsiyetlere göre, anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 21: Yalan Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesinde Ö renim Görenlerin Millilik Durumuna Göre Kar ıla tırılması

Millilik	N	\bar{X}	S.S	t	p
Milli Sporcu	16	3,81	1,515	-0,933	0,352
Milli Olmayan Sporcu	145	4,20	1,583		

Tablo 21' deki EKA-GGK' nın Yalan alt boyutuna ili kin puanların, spor lisesinde ö renim görenlerin millilik durumlarına göre anlamlı bir farklılık olmadı ı görülmektedir [t= -0,933; p> ,352].

Tablo 22: Yalan Alt Boyutu Puan Ortalamalarının, Spor Lisesindeki Ö rencilerin Spor Bran ı De i kenine Göre Kar ıla tırılması

	N	\bar{X}	S.S
Voleybol ^d	108	4,41	1,510
Basketbol ^b	16	3,56	1,412
Futbol ^a	18	3,00	1,455
Bireysel Sporlar ^c	19	4,31	1,668
Toplam	161	4,16	1,576

	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	37,508	3	12,503	5,448	,001*
Gruplar içi	360,293	157	2,295		
Toplam	397,801	160			

*p<0,05

a<b<c<d

Tablo 22' deki EKA-GGK' nın Yalan alt boyutuna ili kin puan ortalamalarının ANOVA sonuçlarına göre, spor bran ı de i kenine göre anlamlı bir farklılık oldu u tespit edilmi tir [F= 5,448; p< ,001]. Anlamlı farkların hangi gruplar arasında oldu unu belirlemek amacıyla Tukey HSD çoklu kar ıla tırma testi yapılmı tir. Tukey HSD testi sonuçlarına göre Futbol (\bar{X} =3,00) ve Basketbol (\bar{X} =3,56) ile u ra anların Voleybol (\bar{X} = 4,41) ve Bireysel Sporlar (\bar{X} = 4,31) ile u ra anlardan “ Spor Bran ı” de i kenine göre ortalama puanlarının daha dü ük oldu u bulunmu tur.

Tablo 23: Yalan Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesindeki Ö rencilerin, Spor Ya ı De i kenine Göre Kar ıla tırılması

	N	\bar{X}	S.S		
1 - 3 Ya ^b	30	3,90	1,748		
4 - 6 Ya ^c	87	4,50	1,396		
7 Ya ve ^a Üzeri	44	3,65	1,655		
Total	161	4,16	1,576		
	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	23,468	2	11,734	4,953	,008*
Gruplar içi	374,333	158	2,369		
Toplam	397,801	160			

*p<0,05

a<b<c

Tablo 23' deki EKA-GGK' nın Yalan alt boyutuna ili kin puan ortalamalarının ANOVA sonuçları, spor ya ı de i kenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oldu u görülmektedir [F= 4,953; p< ,008]. Anlamlı farkların hangi gruplar arasında oldu unu belirlemek amacıyla Tukey HSD çoklu kar ıla tırma testi yapılmı tır. Tukey HSD testi sonuçlarına göre 1-3 ya (\bar{X} =3,90) ve 7 ya ve üzeri (\bar{X} =3,65) spor ya ı olan spor lisesi ö rencilerinin, 4-6 ya (\bar{X} = 4,50) spor ya ı olan spor lisesi ö rencilerine göre ortalama puanlarının daha dü ük oldu u bulunmu tur.

5.TARTI MA

Bu çalı mada 2012-2013 e itim-ö retim yılında Ankara'da bulunan M.E.B' e ba lı Türkiye Voleybol Federasyonu Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi ile Gazi Çiftli i Anadolu Lisesinde ö renim gören kız ve erkek ö rencilerinin ki ilik yapıları incelenmi tir. Rastgele yöntemle seçilmi spor lisesi ö rencilerinin 66'sı kız, 95'i erkek, normal lise ö rencileri ise 124'i kız, 135'i erkek toplam 420 lise ö rencilerinin gönüllü katılımı ile gerçekleştirilmi tir. Çalı maya katılan lise ö rencilerinin % 45,24'ü kız, % 54,76'si erkektir.

Ara tırmaya katılan ö rencilerin spor lisesinde ö renim görenlerin % 40.99'nu kız, % 59.01' ni erkek ö renciler, normal lisede ö renim görenlerin ise % 47.88'ini kız, % 52.12'sini erkek ö rencilerin olu turdu u tespit edilmi tir.

Ara tırmaya katılan spor lisesinde ö renim görenlerin spor bran larına ait da ılımlarına bakıldı nda, katılımcıların % 67,1'i voleybol bran ı ile u ra tı ı görülmektedir. Milli E itim Bakanlığı ve Türkiye Voleybol Federasyonu arasında imzalanan protokol gere i M.E.B' in sahibi oldu u arsanın T.V.F' ye 49 yıllı na kiralanmı olması ve bunun kar ılı nda ise arsa içinde yapılan spor lisesine federasyonun ismini vererek federasyonun, okulun tüm araç-gereç, malzeme, spor salonları ve ayrıca gerekti inde sporculara yardımcı antrenör sa layacak olması yine okula giri için yapılan özel yetenek sınavlarında komisyon kararıyla voleybol bran ı ile u ra an ö rencilere öncelik tanınması, spor lisesi ö rencilerinin yarıdan fazlasının voleybol ile u ra masının sebebi olarak dü ünülebilir. Ayrıca spor lisesinde ö renim gören ö rencilerin millilik durumu incelendi inde ise %9,9'unun milli sporcu, %90,1'inin ise milli olmayan sporcular oldu u görülmü tür. Milli sporcuların milli olmayanlara

göre oranın dü ük olmasının nedeni olarak ise okula giri için yapılan özel yetenek sınavlarında milli sporculara öncelik tanınmaması gösterilebilir.

Çalı ma sonucunda elde edilen bulgular, Eysenck Ki ilik Anketi-Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu (EKA-GGK) alt boyut puanlarına göre de erlendirildi inde; psikotizm, nörotizm, dı a dönüklük ve yalan alt boyutları lise de i kenine göre kar ıla tırıldı nda, anlamlı bir farklılık elde edilmemi tir. Ancak psikotizm alt boyutu puanlarının anlamlılık derecesine yakın oldu u görülmektedir. Buna göre spor lisesi ö rencilerinin psikotizm alt boyutu puanları normal lisedeki ö rencilere göre daha dü üktür. Elde edilen bu sonuç, spor lisesindeki ö rencilerin daha fazla spor e itimi almaları ve sporla u ra maları oldu u söylenebilece i gibi literatür ile benzerlik göstermektedir.

Shariati ve Bakhtiari (2011)⁸⁰, Ahvezdeki Islamic Azad Üniversitesinde bulunan sporcu olan ve sporcu olmayan ö rencilerin ki ilik özelliklerini (sinirlilik, dı a dönüklük, deneyime açık olma, sorumluluk sahibi olma ve kendi kendini yönetme) kar ıla tırmak üzere yaptı ı çalı mada, spora katılımın bireylerin ki ilik özellikleri üzerinde pozitif etkisinin oldu unu tespit etmi lerdir. Ayrıca sporcu olanların olmaya göre daha olumlu ki ilikte oldu unu belirlemi lerdir.

Gün'ün (2006)⁹¹ spor yapan ve spor yapmayan ergenlerin benlik saygısını kar ıla tırmak üzere yaptı ı çalı manın sonucunda ise spor yapan ergenlerin spor yapmayan ergenlere göre psikosomatik belirtilerin daha dü ük oldu unu bulmu tur.

Tiryaki'den (2000)⁵⁶ aktarılan Tiryaki ve Ark. (1992) tarafından yapılan bir ara tırmada da spor yapanların yapmayanlara göre duygusal olarak daha dengeli olduklarını tespit etmi lerdir.

Bayar ve Koruç'un (1997)⁷⁰ atletizmde atma bran ında elit olarak nitelenen erkek ve bayan sporcular ile atlet olmayan ve spor yapmayanların ki ilik örüntülerini kar ıla tırdı ı çalı mada ise, spor yapmayanların yapanlara göre, genel olarak sosyal çevreden uzakla tı ını, yaygın kaygı ya antılarının oldu unu, sinirli, kendisi ile ilgili ku kuları dert edinen, soyut ve belirsiz amaçları olan bireyler olma puanının daha yüksek oldu unu tespit etmi lerdir.

Pahtan ve arkadaş larının (2010)⁷⁸ Sindh'deki lise öğrencilerinin spor aktiviteleri ile akademik başarı ve ki ilik özellikleri arasındaki ili kiyi incelemek amacıyla yaptıkları çalı mada ise, bir ki inin ki ilik özellikleri ile erken ça daki okul spor aktivitelerine katılımın ki inin ilerideki profesyonel hayatı üzerinde önemli bir etkiye sahip oldu unu tespit etmi lerdir.

Çalı mada elde edilen bulgular, EKA-GGK alt boyut puanlarına göre de erlendirildi inde; psikotizm, nörotizm, dı a-dönüklük ve yalan alt boyutlarının spor lisesi ve normal liselerde cinsiyet de i kenine göre kar ıla tırdı ında, erkek öğrencilerde liselere göre anlamlı bir fark bulunamazken, spor lisesi ve normal lisedeki kız öğrenciler arasındaki farkın psikotizm alt boyutunda anlamlı, nörotizm alt boyutunda anlamlılık derecesine yakın oldu u, dı a-dönüklük ve yalan alt boyutunda ise anlamlı bir farkın olmadığı tespit edilmiştir. Buna göre spor lisesinde okuyan kız öğrencilerin, normal lisede okuyan kız öğrencilere göre psikotizm ve nörotizm alt boyut puanlarının daha dü ük oldu u, dı a-dönüklük alt boyut puanlarının ise anlamlı olmamasına rağmen yüksek oldu u görülmektedir. Elde edilen sonuçlar literatürle benzerlik göstermektedir.

Bayar'ın (2003)⁷⁷, spor yapan ve yapmayan bayanların ki ilik özelliklerinin kar ıla tırılması amacıyla yaptığı çalı mada, spor yapan

bayanlar ile spor yapmayan bayanların ki ilik profillerinde fark oldu unu tespit etmi tir. Bu fark spor yapan bayanların yapmayan bayanlara göre daha dı a-dönük oldukları, daha fazla sorumluluk aldıkları, duygusal olarak daha dengeli ve kendine güvenen bireyler oldukları do rultusundadır.

Koruç'un (1994)⁶⁹ bayan voleybolcuların, spor yapmayan bayanlarla ki ilik örüntüleri bakımından kar ıla tırılması amacı ile yapımı oldu u çalı masında, bayan voleybolcuların risk alma özelli i yüksek, macerayı seven, uysal, kuralcı, itaatkar, genelde katı, yetenekli, duygusal olarak dengeli, kendine güvenleri yüksek ve toplumsal ya amı seven bireylerden olu tu u görülmektedir.

Yine Koruç ve Bayar'ın (1992)⁹² farklı bran larda spor yapan bireylerin ki ilik örüntülerinin farklı olabilece ini göstermek amacı ile yapımı oldukları çalı ma, bizim çalı mamız ile paralellik göstermektedir.

Çalı mada elde edilen di er bir bulgu ise EKA-GGK ölçe inde spor lisesi ö rencilerinin millilik de i kenine göre anlamlı bir farklılık gösterdi i ve bu durumun sadece dı a-dönüklük alt boyutunda olu tu u görülmektedir. Buna göre milli sporcuların milli olmayan sporculara göre dı a-dönüklük alt boyut puan ortalamaları anlamlı derecede yüksektir. Ancak anlamlı bir farkın olmamasına ra men milli sporcuların psikotizm ve nörotizm alt boyut puan ortalamaları milli olmayan sporculara göre daha yüksek çıkmı tır. Milli sporcuların daha kaygılı, endi eli, huzursuz ve çabucak öfkelenen bir ki ilik yapısına sahip olmasının nedenin; toplumun genelde milli sporculardan sürekli ba arı ve madalya beklentisinin olması, sporcunun ülkesini temsil ediyor olma dü üncesinin etkisi, sporcunun müsabaka sonucunu kestirememesi ve olumsuz bir durumda cezalandırılabilce i dü üncesi ve bu sporcuların ö renci olmasından dolayı oldu u söylenebilir.

Dı a dönüklük temel olarak sosyallik, giri kenlik, cana yakınlık, konu kanlık, uyumluluk, canlılık, liderlik ve aktiflik gibi özelliklerle karakterizedir. Tipik bir dı a dönük, çok sayıda arkada a sahiptir ve heyecan verici aktivitelere sahiptir. yimserlik, akacılık, de i kenlik dı a dönüklü ün di er belirgin özellikleridir⁵⁵. Çalı mamızda milli sporcuların milli olmayan sporculara göre dı a-dönüklük alt boyut puan ortalamalarının anlamlı derecede yüksek olmasının nedeni; milli sporcuların genelde erken ya ta spora ba lamaları, sürekli olarak takım arkada ları ve antrenörleri ile beraber farklı farklı ehirlerde ve ülkelerde kampa katılmaları, uluslararası etkinliklere katılmaları olarak gösterilebilir.

Allen, Greenlees ve Jones (2011)⁸⁴un sporda davranı la ba a çıkma üzerine yaptıkları çalı maya göre dı a dönük sporcuların duygusal olarak istikrarlı ve aynı zamanda yeni deneyimlere açık oldu unu, problem odaklı ba etme becerilerin yüksek oldu u görülmü tür.

Güçlü ve Yentür (2008)⁷⁵ ise yaptıkları çalı mada milli takım düzeyindeki elit bayan sporcuların ki ilik yapılarıyla bedenlerini algılama düzeylerini kar ıla tırmı lar. Sonuç olarak ara tırmaya katılan bayan sporcuların sosyal uyum düzeyi puanları yüksek bulunmu ve sporcuların hepsinin “uyumlu” oldukları tespit etmi lerdir. Ayrıca bayan sporcuların bedenlerini algılamaları ile ki isel uyumları arasında anlamlı bir ili kinin oldu unu belirtmi lerdir.

Zengin'in (2010)²² bireysel mücadele sporlarındaki elit sporcuların ki ilik özellikleri ile öfke düzeyleri arasındaki ili kiyi incelemek üzere yaptı ı ara tırmanın sonucunda, dı a-dönük yani canlı, giri ken, sosyal, hareketli, co kulu, rahat, do al ve iyimser olan sporcuların daha az bastırılmı öfkeye sahip olduklarını bulmu lardır.

Martin, Malone ve Hilyer (2011)⁸² ise engelli seçkin bayan sporcuları üzerine yapılan ara tırmasında, altın madalya kazanan 2004 Amerika engelli kadın basketbol takımı ve herhangi bir takımda yer almayan 13 sporcunun ki ilik farklılıklarını incelemi ler ve engelli takımdaki sporcularda sert fikirlilik, endi e azlı ı, ruh durumuna göre canlılık ve az görülen depresyon hali ve kafa karı ıklı ı oranları daha yüksek oldu unu tespit etmi lerdir.

Güler'in (2005)⁷², artistik cimnastikle ilgilenen elit sporcuların ki ilik yapısını belirmeye yönelik ara tırmasında, hem bayan hem de erkek cimnastikçilerin kendilerini çok fazla i e vermedikleri, strese kar ı dirençli olmadıkları, sabırsız oldukları, duygularını zor kontrol ettikleri ve sakarlık yapmaya yatkın olduklarını belirlemi ler. Bu sonuç bizim çalı mamızla paralellik göstermemektedir.

Yine Kuru'nun (2003)⁷¹, Gazi Üniversitesi Beden E itimi Spor Yüksek Okulu'nda okuyan milli sporcular ile beden e itimi derslerine katılan ö rencilerin ki ilik özellikleri üzerine yapmı oldu u çalı masında ki ilik özellikleri, cinsiyet, milli olup olmama de i kenleri arasında anlamlı bir farkın olmadı ını bulmu lardır.

Çalı mamızda, Eysenck Ki ilik Anketi-Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu (EKA-GGK) de erlendirilip, spor lisesindeki ö rencilerin spor bran ı de i kenine göre tüm alt boyutlarla ayrı ayrı kar ıla tırıldı ında; bireysel spor yapanların, voleybol ve futbol (takım sporları) ile u ra anlara göre psikotizm alt boyut puan ortalamalarının anlamlı derecede yüksek oldu u görülmü tür. Bu durumun bireysel spor yapanların ba arısız oldukları anda tüm ele tirilerin kendilerine yönelece ini bildiklerinden dolayı oldu u söylenebilir. Yalan alt boyutunda ise bireysel spor yapanların, futbol ve basketbol (takım sporları) ile u ra anlara göre yalan alt boyutu puanlarının daha fazla oldu u tespit

edilmiştir. Bu durumun oluşmasında ise takım sporlarıyla uğraşanların birbirlerini iyi tanımaları ve sahte görünüm verme çabasına gerek duymamalarının etkili olduğu söylenebilir. Dışa dönüklük ve nörotisizm alt boyutlarında ise anlamlı bir farka rastlanmamıştır.

Nia ve Basharat'ın (2010)⁷⁹, sporcuların bireysel ve takım sporlarındaki kişilik özellikleri karşılaştırılması üzerine yaptıkları çalışmada, takım sporu ile uğraşanların bireysel spor yapanlardan daha geçimli ve sosyal olduklarını bulmuşlardır. Kişilerinde, dışa dönüklük ve açık olma durumlarında önemli bir farklılık gözlenmemiştir. Ancak bireysel spor yapan sporcuların sorumluluk sahibi olma ve kendi kendini yönetme becerilerinin takım sporcularındakilere göre önemli derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

Bayar (2003)⁷⁷, yaptığı çalışmada ise bireysel (atletizm, eskrim, judo, taekwon-do) ve takım sporu (voleybol, hentbol ve basketbol) yapan bayan sporcular ile spor yapmayan bayanların kişilik özelliklerini karşılaştırmış, takım sporlarıyla uğraşanların daha sosyal ve girişken oldukları tespit etmişlerdir. Tiryaki' (2000)⁵⁶ bireysel spor yapan sporcuları yalnız başlarına antrenman yapmayı seven, becerilerini yalnız geliştirmek isteyen, daha gergin ve öfkeli, kendiliğindenlik özelliği fazla, kendilerine güvenen, ben merkezli ve tepkisel özellikleri yüksek kişiler olarak yorumlamaktadır.

Yıldırım ve Özcan'ın (2011)⁹³ ortaöğretim seviyesindeki takım sporu ve bireysel spor yapan öğrencilerin sosyal beceri düzeylerini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada, takım sporuyla uğraşan öğrencilerin daha sosyal olduklarını belirtmişlerdir. Çetinöz'ün (2005)⁹⁴ bireysel ve takım sporları yapanların kişilik faktörünü belirlemeye yönelik yaptığı çalışmada genel olarak çıkan sonuçlarla benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

Salar ve arkadaşlarının (2012)⁹⁵ takım ve ferdi spor yapan bireylerin günlük hayattaki duygusal durumlarını tespit etmek amacıyla yapılmış oldu. Çalışmanın sonucunda ise takım ve ferdi spor dalları ile ilgilenen 15-18 yaş grubu bireylerin günlük hayattaki duygusal özellikleri arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığını tespit etmişlerdir.

Çalışma sonucunda, Eysenck Kişilik Anketi-Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu (EKA-GGK) alt boyut puanlarına göre değerlendirildiğinde; psikotizm, nörotizm, dışadönüklük ve yalan alt boyut puan ortalamalarının spor lisesindeki öğrencilerin spor yaşı da kişilerine göre karşılaştırılmasından, anlamlı farkın yalan alt boyutunda olduğu tespit edilmiştir. Buna göre 7 yıl ve üzeri spor yapan öğrencilerin, 1-3 yıl ve 4-6 yıl aralığında spor yapan öğrencilere göre yalan alt boyutu puan ortalamalarının daha düşük olduğu anlaşılmaktadır. Yalan alt boyutunu sahte görünüm verme çabası olarak düşündüğümüzde, çıkan sonucun sebebinin uzun yıllar spor yapan bireylerde spor ahlakının oluşması, kişiliğinin oturması, kazanmış olduğu müsabakalar, madalyalar ve hayattan tatmin olma dolayısıyla kendini ispatlamaya ve sahte görünüm vermeye çalışmaya gerek duymama olduğu söylenebilir. Ayrıca anlamlı bir fark olmamasına rağmen 7 yıl ve üzeri spor yapma yılı olan öğrencilerin, 1-3 yıl ve 4-6 yıl aralığında spor yapan öğrencilere göre dışadönüklük puan ortalamalarının daha yüksek, nörotizm alt boyutu puan ortalamalarının ise daha düşük olduğu görülmüştür. Bunun nedeni ise uzun yıllar spor yapan bireylerin hayatlarının tamamen sporla bütünleşmesi ve sporun uzun vadede bireye sağladığı faydanın bir sonucu olarak açıklanabilir.

Certel ve Bahadır'ın (2012)⁹⁶ aktardığına göre Kızmaz'ın yaptığı araştırmada spor yapma yılı arttıkça, sosyal olgunluk ve sosyal

beceri yönünün geli en, ba kalarının haklarını tanıyan, kendine güven duyan, ba kalarına zarar vermekten kaçınan özelliklerin geli ti ini tespit etmi lerdir. Elde dilen sonuç çalı mamızla paralellik arz etmektedir. Ancak Yıldız'ın (2008)⁷³ farklı liglerde yer alan futbolcuların ki ilik tiplerini ile sürekli öfke-öfke kontrol ifade tarzlarını incelemeye dönük yapmı oldu u çalı masında, sporcuların, spor yaptıkları sürenin kısa ya da uzun olması ile öfke tarzlarında ve öfkenin kontrolünde bir farklıla manın olmadığını belirtmi lerdir. Bayar'ın (2003)⁷⁷ yapmı oldu u çalı mada ise uzun süre spor yapan bayanların, daha kısa süre spor yapanlara göre dışa-dönüklük özelliklerinin azaldı ını bulmu lardır. Elde edilen sonuç çalı mamızla paralellik göstermemektedir.

6. SONUÇ

Bu ara tırmada spor lisesinde ö renim gören ö rencilerin milli olup olmama, spor bran ı ve spor ya ı gibi de i kenlere göre ki ilik yapıları incelenmi ve di er lisedeki ö rencilere göre nasıl bir ki ilik örüntüsü sergiledi i tespit edilmeye çalı ılmı tır.

Ara tırma bulguları incelendi inde; spor lisesinde ö renim gören milli sporcuların milli olmayan sporculara göre insanlarla ileti mi seven, giri ken ve yalnız olmaktansa insanlarla olmayı tercih eden özellikler sergiledi i (dı a-dönüklük), yine bireysel spor yapan ö rencilerin takım sporuyla u ra an (voleybol ve futbol) ö rencilere göre daha bencil, ba kalarıyla ilgilenmeyen, mesafeli ve so uk (psikotisizm) oldukları ayrıca uzun yıllar spor yapan ö rencilerin sahte görünüm vermeye çalı maya gerek duymadıkları (yalan) sonucuna varılmı tır.

Spor lisesi ile di er lisedeki ö rencilerin ki ilik yapılarının kar ıla tırıldı ı di er bulgularda ise normal lisedeki ö rencilerin spor lisesi ö rencilerine göre daha mesafeli, saldırgan, so uk, bencil, güvensiz ve empati kuramayan tipler (psikotisizm) oldu u özellikle bu sonuçların normal lisede ö renim gören kız ö rencilerde çok daha belirgin oldu u gözlemlenmi tir.

Tüm bu bulgulardan hareketle spor e itiminin ö rencilerin ki ilik yapılarının geli mesinde olumlu bir etkiye sahip oldu u sonucuna varılmı tır.

Eldede edilen bulgular ında a a ıdaki öneriler geli tirilebilir:

Milli E itim Bakanlı ı ile Gençlik ve Spor Bakanlı ı arasında bir i birli i kurularak ö rencilerin beden ve ruh sa lı ını geli tirmek, ki ilik özelliklerinin geli imini sa lamak; ö rencilere bilgi, beceri ve yetenek kazandırarak topluma genç, dinamik ve sa lıklı bireyler kazandırmak için ö rencilerin spora yönelmesi ve bo zamanlarını en verimli ekilde kullanması sa lanabilir.

Sporda ö rencisinden ba arı bekleyen antrenörlerin, beden e itimi ö retmenlerinin veya okul yönetiminin, sporcu ö rencisinin psikolojik ihtiyaçlarını kar ılayacak önlemleri alması önerilebilir.

Okul yönetimi, ö retmenler hatta aileler tarafından Türkçe, matematik vb. gibi derslere gösterilen önemin ö rencilere sporu sevdirmede, spor alı kanlı ı kazandırmada önemli bir etkiye sahip olan beden e itimi derslerine de göstermelerini sa layacak çalı malar yapılabilir.

Spor e itimi veren liseler ile di er liselerdeki ö rencilerin ki ilik özelliklerinin, onların spor ya amındaki ba arılarına ve günlük ya amlarına olumlu veya olumsuz ne gibi katkılar sa ladı ı incelenebilir.

7. ÖZET

Spor Eğitimini Veren Liselerdeki Öğrencilerin Kişilik Yapılarının İncelenmesi ve Diğer Liselerdeki Öğrenciler ile Karşılaştırılması

Bu çalışmanın amacı spor liselerinde öğrenim gören öğrencilerin kişilik yapılarını inceleyerek ortaya çıkarmak ve diğer liselerdeki öğrenciler ile karşılaştırma yapmaktır.

Araştırmanın evrenini Ankara ilinde bulunan M.E.B' e bağlı TVF Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi ile Gazi Çiftliği Anadolu Lisesinde öğrenim gören toplam 1410 öğrenci oluşturmaktadır. Bu okullarda öğrenim gören 420 öğrenciye anket uygulanmıştır. Anketlerden elde edilen veriler SPSS 17 istatistik paket programında analiz edilmiştir. Anket verilerinin değerlendirilmesinde frekans ve yüzde dağılımları kullanılmıştır. Yine spor lisesi öğrencilerinin diğer liselerdeki öğrencilere göre kişilik yapılarının karşılaştırılmasında independent samples t testi kullanılmıştır. Ayrıca çeşitli düzeylere göre spor lisesi öğrencilerinin kişilik yapılarında anlamlı farklılıklar aramak için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Bulunan anlamlı farklılıkların karşılaştırılması içinse Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi kullanılmıştır.

Araştırma sonunda; spor lisesinde öğrenim gören milli sporcuların milli olmayan sporculara göre dış-dönüklük alt boyut puan ortalamaları anlamlı derecede yüksek çıkmıştır. Yine spor lisesindeki öğrencilerin spor branşına göre tüm alt boyutlarla karşılaştırıldığında; bireysel spor yapanların, voleybol ve futbol (takım sporları) ile diğer branşlara göre psikotizm alt boyut puan ortalamalarının anlamlı derecede yüksek çıktığı görülmüştür. Spor lisesindeki öğrenciler

spor ya ı de i kenine göre kar ıla tırıldı ında ise 7 yıl ve üzeri spor yapan ö rencilerin, 1-3 yıl ve 4-6 yıl aralı ında spor yapan ö rencilere göre yalan alt boyutu puan ortalamalarının anlamlı derecede dü ük oldu u anlaşılmı tır. Ayrıca tüm alt boyutlar lise de i kenine göre kar ıla tırıldı ında, spor lisesi ö rencilerinin di er lisedeki ö rencilere göre psikotizm alt boyutu puanlarının anlamlılık derecesine yakın çıktı ı görülmü tür. Son olarak spor lisesi ve normal lisedeki ö renciler cinsiyet de i kenine göre kar ıla tırıldı ında, erkek ö rencilerde liselere göre anlamlı bir fark bulunamazken, spor lisesinde ö renim gören kız ö rencilerin psikotizm puan ortalamalarının di er lisedeki kız ö rencilere göre anlamlı derecede dü ük çıktı ı bulunmu tur.

Anahtar Kelimeler: Spor, Spor Liseleri, Ki ilik

8. SUMMARY

Examination of Personality Characteristics of Students at High Schools Giving Sports Education and Comparison with the Students at Other High Schools

The aim of this study is to examine the structures of the personalities of the students studying at sports high schools and to make a comparison with the students at other high schools.

The universe of the study was constituted by TVF High School of Fine Arts and Sports and Gazi Çiftli i Anadolu High School which are a total of 1410 students in Ankara province and affiliated to the Ministry of National Education (MEB). A survey was applied to 420 students studying at those schools. The data obtained from the surveys were analyzed in SPSS 17 statistical package software. Frequency and percent distributions were used in the analysis of survey data. independent samples t test was used in the comparison of personalities of the students at sports high school with the ones at the other high school. Furthermore, in order to search for meaningful differences in the personality structures of the sports high school students single direction analysis of variance test (ANOVA) was used. For the comparison of the meaningful differences found, in case, Tukey HSD multiple comparison test was used.

As a result of the study, the sub-point averages of extroversion of national athletes were found to be meaningfully higher than the those who are not national athletes. Again when the students were compared in the sub-dimensions according to the branch of sports variable, it was found that the psychoticism points of the ones doing individual sports appears to be meaningfully higher than the ones dealing with volleyball and football (team sports). When the students at the sports high school were compared according to the sports age variable, it was

understood that the lie sub-dimension average point of the students who have been doing sports for 7 years or more were meaningfully lower than the ones who have been doing sports in the 1-3 year or 4-6 year intervals. Furthermore, when all the sub-dimensions were compared according to the high school variable, it was seen that the psychoticism sub-dimension points appeared to be closer to the meaningfulness degree compared to the students at the other high school. Finally, when the students at the sports high school and at the other high school were compared according to the gender variable, it was found that there were no meaningful differences for the male students with respect to the high schools while the average psychoticism points of the female students at the sports high school appeared to be meaningfully lower than the female students at the other high school.

Key Words: Sports, Sports High Schools, Personality

9.KAYNAKLAR

1. Koç . Spor Psikolojisine Giri . zmir: Saray Medikal Yayıncılık; 1994.
2. Erden M, Akman Y. Geli im ve Ö renme. 14. Baskı. Ankara: Arkada Yayınevi; 2005.
3. Gill D L. Psychological Dynamics of Sport. USA: Human Kinetics Books; 1986.
4. Yavuzer H. Çocuk ve Suç. 5. Basım. stanbul: Remzi Kitabevi; 1990.
5. Türkel AU. İ letme Yöneticilerinin Davranı larına Yön Veren Hakim Ki ilik Faktörleri ile Yönetmel Davranı Arasındaki İ li kiler ve Uygulama. stanbul: M.Ü. Teknik E itim Fakültesi Döner Sermaye İ letmesi Matbaa; 1992.
6. Yetim A. Sosyoloji ve Spor. 5. Baskı. Ankara: Berikan Yayınevi; 2011.
7. nal A N. Beden E itimi ve Spor Bilimi. 1. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Da ıtım; 2003.
8. Atkinson R, Atkinson RC, Hilgard ER. Psikolojiye Giri 1-2. Atakay K, Atakay M, Yavuz A (Çev). stanbul: Sosyal Yayınlar; 1995.
9. Bozgeyikli H. Üniversite Ö rencilerinin Ki ilik Özellikleri ile Ki ilerarası İ li kelerde Farkında Olma Düzeyleri. Yüksek Lisans. Konya: Selçuk Üniversitesi; 2001.
10. Taymur , Türkçapar M H. Ki ilik; Tanımı, Sınıflaması ve De erlendirmesi. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar 2012; 4(2): 154-177.

- 11.Eren E. Örgütsel Davranı ve Yönetim Psikolojisi. 5. Baskı. stanbul: Beta Basım Yayım Daıtım; 1998.
- 12.Ero lu F. Davranı Bilimleri. 3. Basım. stanbul: Beta Basım; 1996.
- 13.Yaycıo lu N. Ki ilik Renkleri. 1.Basım. stanbul: Altın Kitaplar Yayınevi; 1994.
- 14.Özdemir O, Özdemir P, Kadak T, Nasıro lu S. Ki ilik Geli imi. Psikiyatride Güncel Yakla ımlar 2012; 4(4): 566-589.
- 15.Erdo an . İletmelerde Davranı . 2. Baskı. stanbul: Dönence Basım ve Yayın Hizmetleri; 1997.
- 16.Güney S. Davranı Bilimleri. 3. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Daıtım; 2006.
- 17.Baysal C, Tekarslan E. Davranı Bilimleri. stanbul: Avcıol Basım Yayın; 2004.
- 18.Ergun D. Kimlikler Kıskaçında Ulusal Ki ilik. 1. Baskı. Ankara: mge Kitabevi; 2000.
- 19.Burger JM. Ki ilik, Psikoloji Biliminin İnsan Do asına Dair Söyledikleri. Sarıo lu DE (Çev), 1. Baskı. stanbul: Kaknüs Yayınları; 2006.
- 20.Tezcan M. Kültür ve Ki ilik.1. baskı. Ankara: Bilim Kitap Kırtasiye; 1987.
- 21.Cücelo lu D. İnsan ve Davranı ı. 4. Baskı. stanbul: Remzi Kitabevi; 1993.
- 22.Zengin Ö. Bireysel Mücadele Sporlarındaki (Taekwondo, Judo, Güre) Elit Sporcuların Ki ilik Özellikleri ile Öfke Düzeyleri

- Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara. Ankara: Gazi Üniversitesi; 2010.
- 23.** Kasatura . Kişilik ve Özgüven. 1. Basım. İstanbul: Evrim Yayınevi; 1998.
- 24.** Doğan O. Spor Psikolojisi Ders Kitabı. 1. Basım. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları; 2004.
- 25.** Schermerhorn JR, Hunt JG, Osborn RN. Organizational Behaviour. Seventh Edition. USA : Wiley; 2000.
- 26.** Cloninger S. Theories of Personality Understanding Persons. 4th ed. New Jersey: Pearson Education; 2004.
- 27.** Zel U. Kişilik ve Liderlik. 1. Basım. Ankara: Seçkin Yayıncılık; 2001.
- 28.** Erdemli A. Spor Yapan İnsan. 1. Basım. İstanbul: E Yayınları; 2008.
- 29.** Yörükhan T. Alfred Adler Sosyal Roller ve Kişilik. 2. Baskı. İstanbul: Türkiye Bankası Kültür Yayınları; 2006.
- 30.** Kulaksızolu A. Ergenlik Psikolojisi. 1. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi; 1998.
- 31.** Binbaşıoğlu C. Ruh Sağlığı Bilgisi, Kişilik Gelişimi ve Eğitimi. 3. Baskı. Ankara: Binbaşıoğlu Yayınevi; 1983.
- 32.** Morgan C T. Psikolojiye Giriş. Tekin B (Çev), 14. Basım, Ankara: Meteksan; 2000.
- 33.** Özkalp E. Davranış Bilimlerine Giriş. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları; 1994.
- 34.** Gündüz Yusuf. Çocuğun Kişilik ve Barınma Ortamı. İzmir: Karınca matbaacılık; 1974.

35. Kılıçgil E. Sosya Çevre-Spor İlişkileri Teori ve Elit Sporculara İlişkin Bir Uygulama. 1. Basım. Ankara: Ba ırrgan Yayımevi; 1998.
36. Luthans F. Organizational Behaviour. Tenth Edition. USA: McGraw-Hill; 2005.
37. Özdevecio lu M. Kamu ve Özel Sektör Yöneticileri Arasındaki Davranı sal Çalı ma Ko ulları ve Ki ilik Farklılıklarının Belirlenmesine Yönelik Bir Ara tırma. Erci es Üniv. BF. Dergisi 2002; Sayı 19: 115-134.
38. Mehmedo lu A U. Dindarlarda ve Dindar Olmayanlarda Ki ilik Üzerine Kar ıla tırmalı Bir Ara tırma (stanbul Örne i). Doktora Tezi. stanbul: Marmara Üniversitesi; 1999.
39. Karakaya S. Dindarlık ve ki ilik Arasındaki İlişki, Allport ve Fromm'un Kar ıla tırmalı Analizi. Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi; 2008.
40. Holm N G. Din Psikolojisine Giri . Bahadır A (Çev), 1. Baskı. stanbul: nsan Yayınları; 2004.
41. Ba aran E. Örgütsel Davranı nsanın Üretim Gücü. 1. Basım. Ankara: Ekinoks Yayınları; 2008.
42. Koptagel- İlal G. Tıpsal Psikoloji, Tıpta Davranı Bilimleri. 3. Baskı. Ankara: Güne Kitabevi; 1991.
43. Tezcan M. Sosyal ve Kültürel De ği şme. Ankara: AÜ E itim Bilimleri Fakültesi Yayınları; 1984.
44. Urhan V. Ki ilinin Do ası Bilinçlerin Kar ılıklı İlişkileri. 1. Basım. Ankara: Vadi yayınları; 1998.
45. Tarhan N. Adrenalin Stresi Mutlulu a Dönü türmek. 2. Basım. stanbul: Tima yayınları; 2002.

46. Köknel, Ö. Kaygıdan Mutluluğa Kişilik. 15. Basım. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi; 1999.
47. Hakkari . İnsan Tabiatı ve Kişilik Analizi. İstanbul: Yolculuk Yayınevi; 2009.
48. Miller AR, Shelly S. A'dan Z'ye Kişilik. Alayunt S (Çev), 1. Baskı. İstanbul: Okuyan Us Yayın Editim Danışmanlık; 2007.
49. Littauer F. Kişiliğinizi Tanıyın. Dizman D (Çev), 2. Basım. İstanbul: Sistem Yayıncılık; 2007.
50. Yeşilyaprak B. Eğitimde Rehberlik Hizmetleri. 2. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Danışım; 2001.
51. Yüksel Ö. Davranış Bilimleri. 1. Baskı. Ankara: Gazi Kitabevi; 2006.
52. Aydın A. Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi. 5. Baskı. Ankara: Tekaç Eylül Yayınları; 2003.
53. Ünlü S. 8. Bölüm. içinde: Hakan A. Psikoloji. 1. Baskı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları; 2001 .S. 126-150.
54. Geçtan E. Psikanaliz ve Sonrası. 3. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi; 1988.
55. Başanç Y B, Yerlikaya E E. Kişilik Kuramları. 4. Basım. Ankara: Pagem Akademi; 2011.
56. Tiryaki . Spor Psikolojisi Kavramlar, Kuramlar ve Uygulama. 1. Basım. Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi; 2000.
57. Jung Kuramı [internet]. [05.06.2012 okundu]. <http://tr.wikipedia.org/wiki/JungKuram%C4%B1>

58. Yanbastı G. Ki ilik Kuramları. 1.baskı. zmir: Ege Üniversitesi basımevi; 1990.
59. Bacanlı H. E itim Psikolojisi. 1.Baskı. stanbul: Alkım Yayınevi; 1997.
60. Gander MJ, Gardiner HW. Çocuk ve Ergen Geli imi. Dönmez A, Çelen N, Onur B (Çev), 6. Baskı.ankara: mge Kitabevi; 2007.
61. Kut S, Ko ar N. Aile ve Çevre Sorunlarının Gencin Ki ili ine Etkisi. Ankara: H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu; 1989.
62. Eysenck H J, Wilson G. Ki ili inizi Tanıyın. 2. Basım. stanbul: Remzi Kitabevi; 1996.
63. Karancı N, Dirik G, Yorulmaz O. Eysenck Ki ilik Anketi- Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu'nun (EKA-GGK) Türkiye'de geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması. Türk Psikiyatri Dergisi 2007; 18 (3): 1-8.
64. Kuru E. Türkiye ve Kazakistanlı Spora Katılımcı Erkek Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik ihtiyaçlarının Kar ıla tırılması. Bilig / Yaz 2004; 30 : 203-233.
65. Kuru E. Sporda Psikoloji. Ankara: G.Ü. İletim Fakültesi Basımevi; 2000.
66. Ba er E. Uygulamalı Spor Psikolojisi. 3. Basım. Ankara: Ba ırgan Yayınevi; 1998.
67. Kızler C, Karagözo lu C. Sporda Ba arının Psikolojisi. 3. Basım. stanbul: Alfa Basım Yayım Da ıtım; 1997.
68. Küçük V, Koç H. Psiko-Sosyal Geli im Süreci çerisinde İnsan ve Spor li kisi. D.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi 2003; Sayı 9: 211-222.

69. Koruç Z. Bayan Milli Voleybol Takımının Kişilik Örüntüleri. Voleybol Bilim ve Teknoloji Dergisi 1994; 1(1): 29-34.
70. Bayar P, Koruç Z. Atletizmde Atıcıların Kişilik Özellikleri. 1. Uluslararası Spor Psikolojisi Sempozyumu Bildiriler Kitabı. Mersin: Ba ırrgan Yayımevi; 1997. S.38-44.
71. Kuru E. Farklı Statüdeki Beden E itimi Bölümü Ö rencilerinin Kişilik Özellikleri. G.Ü. Gazi E itim Fakültesi Dergisi 2003; 23(1): 175-191.
72. Güler M. Artistik Cimnastikle İlgilenen Elit Sporcuların Kişilik Yapısı. Yüksek Lisans Tezi. Bolu: Abant zzet Baysal Üniversitesi; 2005.
73. Yıldız M. Farklı Liglerde Yer Alan Futbolcuların Kişilik Tipleri ile Sürekli Öfke-Öfke fade Tarzlarının İncelenmesi. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi; 2008.
74. Kuru E, Ba tu G. Futbolcuların Kişilik Özellikleri ve Bedenlerini Algılama Düzeylerinin İncelenmesi. Spormetre Beden E itimi ve Spor Bilimleri Dergisi 2008; 6(2): 95-101.
75. Güçlü M, Yentür J. Milli Takım Düzeyindeki Elit Bayan Sporcuların Kişisel ve Sosyal Uyum Düzeyleri ile Bedenlerini Algılama Düzeylerinin Kar ıla tırılması. Spormetre Beden E itimi ve Spor Bilimleri Dergisi 2008; 6(4): 183-192.
76. Tatar A. Be Faktör Kişilik Modeline Dayalı Olarak Sporcu Kadın ve Erkeklerin Kişilik Profillerinin Kar ıla tırılması. H.Ü. Spor Bilimleri Dergisi 2009; 20(2): 70-79.
77. Bayar P. Spor Yapan ve Yapmayanların Kişilik Özelliklerinin Kar ıla tırılması. H.Ü. Spor Bilimleri Dergisi 2003; 14(3): 133-143.
78. Pathan P.A., Ansari M.A., Iqbal Y. The Relationship Between Sport Activities, Academic Achievements and Personality Dynamics of

High School Students in Sindh. *The Shield International Journal of Physical Education and Sports Science* 2010; 5: 19-28.

79. Nia EN, Besharat MA. Comparison of Athletes' Personality Characteristics in Individual and Team Sports. *Procedia-Social and behavioral Sciences* 2010; 5 : 808- 812.

80. Shariati M, Bakhtiari S. Comparison Of Personality Characteristics Athlete and Non-Athlete Student, Islamic Azad University of Ahvaz. *Procedia-Social and behavioral Sciences* 2011; 30 : 2312- 2315.

81. Rhea DJ, Martin S. Personality Trait Differences of Traditional Sport Athletes, Bullriders and Other Alternative Sport Athletes. *International Journal of Sports Science & Coaching* 2010; 5 (1): 75-85.

82. Martin JJ, Malone LA, Hilyer JC. Personality and Mood in Women's Paralympic Basketball Champions. *Journal of Clinical Sport Psychology* 2011; 5 : 197-210.

83. O'Sullivan DM, Zuckerman M, Kraft M. Personality Characteristics of Male and Female Participants in Team Sports. *Personality and Individual Differences* 1998; 25 : 119-128.

84. Allen MS, Greenlees I, Jones M. An investigation of the Five-Factor Model of Personality and Coping Behaviour in Sport. *Journal of Sport Sciences* 2011; 29 (8): 841-850.

85. Cameron JE, Cameron JM, Dithurbide Lalonde RN. Personality Traits and Stereotypes Associated with Ice Hockey Positions. *Journal of Sport Behaviour* 2006; 35 (2): 109-124.

86. Coetzee N. Personality Profiles of Recreational Scuba Divers. *African Journal For Physical, Health Education, Recreation and Dance (AJPHERD)* 2010; 16(4): 568-579.

87. Goran K., Bacanac L., Jakovljevic S. Characteristics of Personality Profiles of Elite Wrestlers and Basketball Players. *Acta Kinesiologica* 2011; 5(1): 16-20.
88. Karasar N. Bilimsel Ara tırma Yöntemi. 18. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Da ıtım; 2008.
89. Alpar R. Spor, Sa ılık ve E itim Bilimlerinden Örneklerle Uygulamalı statistik ve Geçerlik-Güvenilirlik. 1. Baskı. Ankara: Detay Yayıncılık; 2010.
90. Büyüköztürk . Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı. 7. Baskı. Ankara: Pagem Yayıncılık; 2007.
91. Gün E. Spor Yapanlarda ve Spor Yapmayan Ergenlerde Benlik Saygısı. Adana; Çukurova Üniversitesi: 2006.
92. Koruç Z, Bayar P. Hentbolcu-Voleybolcu-Atlet ve Taekwon-Docuların Ki ilik Ö rüntüleri Üzerine Bir Ara tırma. Spor Bilimleri 2. Kongresi Bildirileri. Ankara: 1992. S.355-361.
93. Yıldırım S, Özcan G. Lisanslı Olarak Takım Spor ve Bireysel Spor Yapan ile Yapmayan Ortaö retim Ö rencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerinin Kar ıla tırılması. A. .B.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2011; 2(23): 111-135.
94. Çetinöz F. Bireysel ve Takım Sporları Yapanların Ki ilik Faktörü Analizi Cattel'in 16 Ki ilik Faktörü Envanteri ile Üst Düzey Sporcular Üzerinde Bir Ara tırma. Manisa; Celal Bayar Üniversitesi: 2005.
95. Salar B, Hekim M, Tokgöz M. 15-18 Ya ı Grubu Takım ve Ferdi Spor Yapan Bireylerin Duygusal Durumlarının Kar ıla tırılması. M.A.E. Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2012; 4(6): 111-135.

96.Certel Z, Bahadır Z. Takım Sporu Yapan Sporcularda Benlik Saygısı ve Sürekli Öfke ve Öfke fade Tarz li kisinin ncelenmesi. Selçuk Üniversitesi Beden E itimi ve Spor Bilim Dergisi 2012; 14(2): 157-164.

10. EKLER

10.1. Spor Lisesi Ö rencilerine Uygulanan Ölçek Formu

De erli ö renci arkada larım; Bu çalı madan elde edilecek veriler, “**Spor E itimi Veren Liselerdeki Ö rencilerin Ki ilik Yapılarının ncelenmesi ve Di er Liselerdeki Ö renciler ile Kar ıla tırılması**” ba lıklı çalı mada kullanılacaktır. Anketteki sorulara verece iniz samimi ve içten cevaplar için imdiden te ekkür ederim.

Ar . Gör. Serkan KURT PEK

serkankurtipek@gmail.com

- 1.Cinsiyetiniz? Bayan Erkek
- 2.Yaşınız?
- 3.Sınıfınız?.....
4. Ailenizin gelir düzeyi nasıldır? Düşük Gelirli Orta Gelirli Yüksek Gelirli
- 5.Spor yaşınız?
- 6.Spor Branşınız?.....
- 7.Milli sporcu oldunuz mu? Evet Hayır

LÜTFEN ARKA SAYFAYA GEÇİNİZ

Eysenck Ki ilik Anketi -Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu

Francis ve arkadaşlarının 1992 de geli tirmi oldu u bu ölçe in geçerlilik ve güvenilirlik çalı ması ülkemizde Nuray KARANCI ve arkadaş ları tarafından yapılmı tır. Ölçek 24 madde olup ki ili i 3 ana faktörde de erlendirmektedir. Ayrıca yalan söyleme alt ölçe i ile anketin uygulanmasındaki yanlışlı ı engellemek ve geçerlili i ile ilgili kontrol amaçlanmaktadır. Her bir faktörün 6 madde ile de erlendirildi i bu ölçekte katılımcıdan 24 soruya Evet veya Hayır ekinde cevap vermeleri istenir.

		Evet	Hayır
1	Duygu durumunuz sıklıkla mutlulukla mutsuzluk arasında değişir mi?	()	()
2	Konuşkan bir kişi misiniz?	()	()
3	Borçlu olmak sizi endişelendirir mi?	()	()
4	Oldukça canlı bir kişi misiniz?	()	()
5	Hiç sizin payınıza düşenden fazlasını alarak açgözlülük yaptığınız oldu	()	()
6	Garip yada tehlikeli etkileri olabilecek ilaçları kullanır mısınız?	()	()
7	Aslında kendi hatanız olduğunu bildiğiniz birşeyi yapmakla hiç başka birini suçladınız mı?	()	()
8	Kurallara uymak yerine kendi bildiğiniz yolda gitmeyi mi tercih edersiniz?	()	()
9	Sıklıkla kendinizi her şeyden bıkmış hissedersiniz mi?	()	()
10	Hiç başkasına ait olan bir şeyi (toplu iğne veya düğme bile olsa) aldınız mı?	()	()
11	Kendinizi sinirli bir kişi olarak tanımlar mısınız?	()	()
12	Evliliğin modası geçmiş ve kaldırılması gereken bir şey olduğunu düşünüyor musunuz?	()	()
13	Oldukça sıkıcı bir partiye kolaylıkla canlılık getirebilir misiniz?	()	()
14	Kaygılı bir kişi misiniz?	()	()
15	Sosyal ortamlarda geri planda kalma eğiliminiz var mıdır?	()	()
16	Yaptığınız bir işte hatalar olduğunu bilmeniz sizi endişelendirir mi?	()	()
17	Herhangi bir oyunda hiç hile yaptınız mı?	()	()
18	Sinirlerinizden şikayetçi misiniz?	()	()
19	Hiç başka birini kendi yararınıza kullandınız mı?	()	()
20	Başkalarıyla birlikte iken çoğunlukla sessiz misinizdir?	()	()
21	Sık sık kendinizi yalnız hissedersiniz mi?	()	()
22	Toplum kurallarına uymak, kendi bildiğinizi yapmaktan daha mı iyidir?	()	()
23	Diğer insanlar sizi çok canlı biri olarak düşünürler mi?	()	()
24	Başkasına önerdiğiniz şeyleri kendiniz her zaman uygular mısınız?	()	()

10.2. Normal Lise Ö rencilerine Uygulanan Ölçek Formu

De erli ö renci arkada larım; Bu çalı madan elde edilecek veriler, “**Spor E itimi Veren Liselerdeki Ö rencilerin Ki ilik Yapılarının ncelenmesi ve Di er Liselerdeki Ö renciler ile Kar ıla tırılması**” ba lıklı çalı mada kullanılacaktır. Anketteki sorulara verece iniz samimi ve içten cevaplar için imdiden te ekkür ederim.

Ar . Gör. Serkan KURT PEK

serkankurtipek@gmail.com

1.Cinsiyetiniz? Bayan Erkek

2.Yaşınız?

3.Sınıfınız?.....

4. Ailenizin gelir düzeyi nasıldır? Düşük Gelirli Orta Gelirli Yüksek Gelirli

LÜTFEN ARKA SAYFAYA GEÇİNİZ

Eysenck Ki ilik Anketi -Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu

Francis ve arkadaşlarının 1992 de geli tirmi oldu u bu ölçe in geçerlilik ve güvenilirlik çalışması ülkemizde Nuray KARANCI ve arkadaşları tarafından yapılmıştır. Ölçek 24 madde olup ki ili i 3 ana faktörde de erlendirmektedir. Ayrıca yalan söyleme alt ölçe i ile anketin uygulanmasındaki yanlılı ı engellemek ve geçerlili i ile ilgili kontrol amaçlanmaktadır. Her bir faktörün 6 madde ile de erlendirildi i bu ölçekte katılımcıdan 24 soruya Evet veya Hayır ekinde cevap vermeleri istenir.

		Evet	Hayır
1	Duygu durumunuz sıklıkla mutlulukla mutsuzluk arasında değişir mi?	()	()
2	Konuşkan bir kişi misiniz?	()	()
3	Borçlu olmak sizi endişelendirir mi?	()	()
4	Oldukça canlı bir kişi misiniz?	()	()
5	Hiç sizin payınıza düşenden fazlasını alarak açgözlülük yaptığınız oldu	()	()
6	Garip yada tehlikeli etkileri olabilecek ilaçları kullanır mısınız?	()	()
7	Aslında kendi hatanız olduğunu bildiğiniz birşeyi yapmakla hiç başka birini suçladınız mı?	()	()
8	Kurallara uymak yerine kendi bildiğiniz yolda gitmeyi mi tercih edersiniz?	()	()
9	Sıklıkla kendinizi her şeyden bıkmış hissedersiniz mi?	()	()
10	Hiç başkasına ait olan bir şeyi (toplu iğne veya düğme bile olsa) aldınız mı?	()	()
11	Kendinizi sinirli bir kişi olarak tanımlar mısınız?	()	()
12	Evliliğin modası geçmiş ve kaldırılması gereken bir şey olduğunu düşünüyor musunuz?	()	()
13	Oldukça sıkıcı bir partiye kolaylıkla canlılık getirebilir misiniz?	()	()
14	Kaygılı bir kişi misiniz?	()	()
15	Sosyal ortamlarda geri planda kalma eğiliminiz var mıdır?	()	()
16	Yaptığınız bir işte hatalar olduğunu bilmeniz sizi endişelendirir mi?	()	()
17	Herhangi bir oyunda hiç hile yaptınız mı?	()	()
18	Sinirlerinizden şikayetçi misiniz?	()	()
19	Hiç başka birini kendi yararınıza kullandınız mı?	()	()
20	Başkalarıyla birlikte iken çoğunlukla sessiz misinizdir?	()	()
21	Sık sık kendinizi yalnız hissedersiniz mi?	()	()
22	Toplum kurallarına uymak, kendi bildiğinizi yapmaktan daha mı iyidir?	()	()
23	Diğer insanlar sizi çok canlı biri olarak düşünürler mi?	()	()
24	Başkasına önerdiğiniz şeyleri kendiniz her zaman uygular mısınız?	()	()

11. ÖZGEÇM

Adı : Serkan

Soyadı : KURT PEK

Do um Yeri : Bolu

Do um Tarihi : 1986

E itimi :

- 2005-2009 Gazi Üniversitesi Beden E itimi ve Spor Yüksekokulu Spor Yöneticili i Bölümü

Yabancı Dili : İngilizce

- 2009-2010 Orta Do u Teknik Üniversitesi İngilizce Hazırlık Programı
- 2011-2012 Hacettepe Üniversitesi İngilizce Hazırlık Programı

12. TE EKKÜR

Yüksek lisans eğitimim süresince ve bu tezi hazırlama aşamasında, bilgi ve deneyimleri ile bana yol gösteren ve beni yönlendiren, danışmanım Yrd. Doç. Dr. Tekin ÇOLAKO LU'na, çalışmamın tüm aşamasında yardımlarını ve desteklerini benden esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Bülent GÜRBÜZ'e, Ö r. Gör. Dr. Ekrem Levent LHAN'a, Uzm.Dr. Halil SAROL'a, Ar . Gör. Ozan SEVER'e ve Ar .Gör. U ur ÖZER'e te ekkürlerimi sunarım.

Lisans ve lisansüstü eğitimim süresince gerek akademik gerekse insani değerler anlamında çok şeyler öğrendim ve yaşımlarını örnek aldığım değerli hocalarım Prof. Dr. A Azmi YET M ve Yrd. Doç. Dr. Fatih YENEL' e te ekkürlerim sonsuzdur.

Ayrıca manevi desteğini her zaman hissettiğim sevgili eim Sema KURT PEK'e ve aileme sonsuz şükran ve minnetlerimi sunarım.

Serkan KURT PEK / Ankara 2013